

Ім'я користувача:
Моца Андрій Андрійович

ID перевірки:
1011165895

Дата перевірки:
12.05.2022 22:47:09 EEST

Тип перевірки:
Doc vs Internet + Library

Дата звіту:
12.05.2022 22:52:40 EEST

ID користувача:
100006701

Назва документа: ПЛІШ_повторна

Кількість сторінок: 56 Кількість слів: 13579 Кількість символів: 101489 Розмір файлу: 1,020.48 KB ID файлу: 1011061072

18% Схожість

Найбільша схожість: 10.7% з Інтернет-джерелом (<https://core.ac.uk/download/pdf/154890755.pdf>)

17.5% Джерела з Інтернету 49 Сторінка 58

0.7% Джерела з Бібліотеки 69 Сторінка 58

0% Цитат

Вилучення цитат вимкнене

Вилучення списку бібліографічних посилань вимкнене

79.2% Вилучень

Деякі джерела вилучено автоматично (фільтри вилучення: кількість знайдених слів є меншою за 8 слів та 0%)

20.7% Вилучення з Інтернету 334 Сторінка 59

79.2% Вилученого тексту з Бібліотеки 19 Сторінка 61

Модифікації

Виявлено модифікації тексту. Детальна інформація доступна в онлайн-звіті.

Замінені символи 1

Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології

Реєстраційний № _____

Кваліфікаційна робота
ПОЗАУРОЧНА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

ПЛІШ СОФІЯ ІВАНІВНА

Студентка II курсу

Освітня програма: спеціальності «035 «Філологія

(Українська мова і література)»

галузі знань 03 Гуманітарні науки

Ступінь вищої освіти: магістр

Тема затверджена Вченою радою ЗУІ

Протокол № 10 /27 жовтня 2021 року

Науковий керівник: Маргітич Катерина Євгенівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології, вчитель-методист

Завідувач кафедри: Бергсасі Аніко Ференцівна
габілітований доктор, професор

Робота захищена на оцінку _____, «____» _____ 2022 року

Протокол № _____ /2022

**Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
Кафедра філології**

**Кваліфікаційна робота
ПОЗАУРОЧНА РОБОТА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Ступінь вищої освіти: магістр

Виконала: студентка МА II курсу
Пліш Софія Іванівна

Освітня програма: 035 «Філологія (Українська мова і література)»

Науковий керівник:
Маргітич Катерина Євгенівна,
кандидат педагогічних наук, доцент кафедри філології, вчитель-методист

Рецензент: Барань Єлизавета Балажівна,
доктор філософії, доцент кафедри філології

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	7
1.1 Місце і значення позакласної роботи з мови	7
1.2 Зміст, форми і види позакласної роботи з мови.....	12
1.3 Принципи організації позакласної роботи з мови	17
РОЗДІЛ 2 ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	23
2.1 Організація та методики дослідження	23
2.2 Аналіз результатів дослідження	33
РОЗДІЛ 3 РОЗРОБКА МЕТОДИКИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	37
3.1 Розробка та впровадження методики підвищення ефективності і позаурочної роботи з української мови	37
3.2 Перевірка ефективності запропонованої методики організації позаурочної роботи з української мови.....	47
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	53

ВСТУП

Актуальність теми. Позакласна робота з української мови, як і з будь-якої іншої шкільної дисципліни, є невід'ємною частиною навчально-виховного процесу і являє собою «обов'язковий елемент нормально організованої роботи школи». Необхідність проведення позакласних освітніх занять постійно підкреслюється в педагогічній та методичній літературі. Позакласна робота розглядається як потужний додатковий засіб формування у школярів інтересу до предмета, як засіб розширення і поглиблення знань, отриманих дітьми на уроках, що є актуальністю даного дослідження.

Теоретична база дослідження. Аналіз актуальних досліджень свідчить про те, що генеза проблеми організації позакласної роботи не є новою у вітчизняній педагогіці, а отже, відображена в численних наукових працях українських та російських дослідників різних періодів (В. Сухомлинський, А. Макаренко, Г. Передрій, Н. Ушаков, А. Текучов, М. Жежеря, Л. Григорян, К. Ушинський, А. Топоров, А. Гамалій, Г. Глухова, В. Кононенко, В. Мельничайко, О. Беляєв, Ю. Азаров, Г. Суворова, В. Петров, В. Крутьєв, І. Вихованець, О. Потапенко, Г. Грибан, О. Кучерук, Г. Аркушин, А. Коваль, Л. Лисиченко, С. Караман, Л. Загребельна, М. Статкін, Є. Костяшкін, В. Лозова, Н. Буринська). Зарубіжні дослідники розглядали методичні аспекти в навчально-виховному процесі як позакласної, так і позаурочної діяльності учнів (Д. Брубекер, А. Валлон, О. Вільман, А. Дистерверг, Дж. Дьюї, Р. Єджвардт, А. Маслоу, Й. Песталоцці, М. Хайдегер, З. Хемус, С. Шуман та ін.).

Питання про зміст і напрями позаурочної роботи в сучасній школі стали предметом розгляду в працях І. Беха, А. Капської, Б. Кобзаря, І. Мартинюк, Г. Пустовіта, П. Щербаня та ін. Окремі аспекти організації позакласної роботи в системі шкільної мовної освіти висвітлено у працях сучасних лінгводидактів А. Богуш, О. Горошкіної, О. Кучерук, С. Карамана, О. Караман, Н. Дикої, З. Бакум, М. Вашуленка, Г. Шелехової, А. Нікітіної, Н. Голуб, М. Жовтобрюха, Л. Мацько, М. Пентилюк, Р. Дружененко, О. Потапенка та ін.

Об'єкт дослідження – процес організації позаурочної роботи з української мови в школі.

Предмет дослідження – визначення ефективності реалізації позакласної роботи з української мови в школі.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності реалізації позаурочної роботи з української мови в школі.

Завдання дослідження:

- визначити місце і значення позакласної роботи з мови;
- розглянути зміст, форми і види позакласної роботи з мови;
- вивчити принципи організації позакласної роботи з мови;
- провести емпіричне дослідження для визначення ефективності позаурочної роботи з української мови;
- розробити та реалізувати методику підвищення ефективності позаурочної роботи з української мови;
- провести повторну діагностику з метою визначення ефективності розробленої методики організації позаурочної роботи з української мови в школі.

Методи дослідження: теоретичні (аналіз спеціалізованої літератури, спрямованої на дослідження даної проблематики) та емпіричні:

- бесіда із вчителями з метою визначення методик форм реалізації позаурочної роботи з української мови в школі;
- тестування учнів з метою виявлення початкового рівня сформованості мовленнєвих знань, умінь і навичок;
- проведення діагностики з метою визначення рівня сформованості навчальної мотивації при проведенні позаурочної роботи з української мови в школі.

Методики:

- Анкета «Вивчення мотивації навчання у школярів» М. Р. Гінзбурга;
- «Діагностика характеру інтересу учнів до змістовної і процесуальної сторони навчання «Перелік улюблених занять» М. В. Матюхіної (в даному дослідженні – адаптовано до визначення характеру інтересу змістовної і процесуальної сторони навчання в позаурочній роботі з української мови).

Методологічною основою дослідження є положення філософії про діалектичне пізнання світу, єдність мови й мислення, форми і змісту; положення про мову як засіб спілкування, пізнання й відображення дійсності в людській свідомості; теорія мовленнєвої діяльності, сформульована в працях Л.С. Виготського, С.Л. Рубінштейна, О.О. Леонтєва; методична теорія закономірностей засвоєння рідного мовлення, обґрунтована Л.П. Федоренко; концепції розвивального навчання української мови, які обґрунтовують системно-функційний і комунікативний підходи до розвитку мовлення учнів; основні положення гуманістичної психології й педагогіки, когнітивної психології, комунікативної та когнітивної лінгвістики; концепції мовної освіти; дидактичні, психологічні, лінгвістичні, лінгводидактичні дослідження з обраної проблеми [45].

Практична цінність дослідження полягає в експериментальній перевірці ефективності розробленої методики організації позаурочної роботи з української мови в школі.

База дослідження. В дослідженні прийняли участь учні 5-А класу Берегівського ліцею імені Габора Бетлена в кількості 22 осіб, з них 12 дівчат та 10 хлопчиків, а також 16 вчителів з української мови у віці від 30 до 50 років (всі вчителі української мови зі стажем роботи від 5 років та більше). Дослідження проводилось нами 4 місяці з 14 вересня по 11 грудня 2020 року.

Структура роботи складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури.

РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

1.1. Місце і значення позакласної роботи з мови

Без обміну думками за допомогою мови, люди не могли б налагодити спільної трудової діяльності, необхідної для створення матеріальних благ. Без мови було б неможливим суспільне виробництво, а отже, не могло б існувати і саме суспільство [3,с.161].

Відіграючи таку важливу роль у житті суспільства, мова разом з тим є продуктом суспільного розвитку. Словниковий склад, так само як і граматична будова тієї чи іншої мови, створюється не окремою людиною, а народом і змінюється в процесі історичного розвитку народу [3,с.161].

Людина, починаючи з раннього дитинства, поступово засвоює слова і граматичну будову мови, якою розмовляють всі навколо [3,с.161].

Мовлення є діяльністю, в процесі якої люди спілкуються один з одним за допомогою мови. За допомогою мови (внутрішньої і зовнішньої) здійснюється також людське мислення [3,с.161].

У процесі мовного спілкування людина збагачує свої знання не тільки за допомогою свого вузькоіндивідуального досвіду, але й шляхом засвоєння суспільного досвіду, нагромадженого багатьма поколіннями. Мова усна й писемна відіграє вирішальну роль в оволодінні наукою і культурою, в освіті й вихованні людини [3,с.161].

Мова не тільки служить для спілкування між людьми, але разом з тим є необхідним засобом, знаряддям людського мислення.

Позакласна робота з української мови — це обов'язкова складова частина нормально організованого навчально-виховного процесу школи. Вона проводиться паралельно з класною і служить засобом розширення, поглиблення і вдосконалення знань, здобутих учнями в школі. Якими б змістовними і методично досконалими не були уроки мови, учитель не доможеться бажаного результату, якщо не організує систематичну й багатогранну позакласну роботу [4,с.121].

Під позакласною роботою з мови переважна більшість методистів розуміє спеціально практиковані в позаурочний час заходи, які мають свій зміст, не завжди передбачений навчальною програмою, специфічні форми, методи та прийоми проведення, які організуються на принципі добровільної участі в них учнів [46].

Позакласна робота тісно пов'язана з класними заняттями. На позакласних заходах учні, як і на уроках, отримують нові знання з мови, повторюють і закріплюють їх, вдосконалюють орфографічні, пунктуаційні й стилістичні навички, працюють над покращенням культури мовлення. Проте позакласна робота, як відзначає Н. К. Крупська, не повинна бути просто «продовженням навчання» [3,с.109]

Існує досить багато визначень позакласної роботи. Розглянемо їх.

Позакласна робота — це організовані і цілеспрямовані заняття з учнями, що проводяться школою для розширення і поглиблення знань, умінь, навичок, розвитку індивідуальних здібностей учнів, а також як організація їх розумного відпочинку.

Позакласна виховна робота — організація педагогом різних видів діяльності вихованців у позаурочний час, що забезпечують необхідні умови для соціалізації особистості дитини.

Позакласна робота — це складова частина навчально-виховної роботи школи, яка організовується в позаурочний час органами дитячого самоврядування при активній допомозі і тактовному керівництві з боку педагогів і, перш за все, класних керівників.

Більшість авторів вважають, що позакласна робота – навчально-виховний процес, який реалізується в позаурочний час понад навчального плану і обов'язкової програми колективом учителів та учнів або працівників і учнів установ додаткової освіти на добровільних засадах, обов'язково з урахуванням інтересів усіх її учасників, будучи невід'ємною складовою частиною виховного процесу.

Позакласна робота — організовані і цілеспрямовані заняття учнів, що проводяться школою у поза навчальний час для розширення і поглиблення знань, умінь і навичок, для розвитку самостійності та індивідуальних здібностей [14,с.174].

Державний стандарт звертає увагу педагогів на важливість організації освітньої діяльності школярів за рамками уроків, важливість занять за інтересами, їх відповідність освітнім потребам і можливостям учнів. Про це йдеться в документах стандарту початкової загальної і основної загальної освіти, де, зокрема зазначається: «З метою забезпечення індивідуальних потреб учнів в основній освітній програмі основної загальної освіти передбачаються:

- навчальні курси, що забезпечують різні інтереси, в тому числі етнокультурні;
- позаурочна діяльність» [42].

Термін «позаурочна діяльність», який вживається для позначення певного спектру життєдіяльності освітньої установи, не є абсолютно новим у педагогічній теорії і практиці. Для освітнього закладу позаурочна діяльність завжди була невід'ємною частиною виконуваних ним функцій.

Разом з тим науковий сенс і зміст цього поняття в різні епохи змінювалися в залежності від пріоритетів, світоглядних установок організаторів системи освіти, які в свою чергу формувалися під впливом ідеологічних і культурних потреб суспільства.

Спочатку в теорії і практиці вітчизняної освіти домінували терміни «позаурочна, позакласна, поза навчальна робота», які трактувалися в енциклопедичних та довідкових виданнях як складова частина навчально-виховного процесу в школі, одна з форм організації вільного часу учнів.

У педагогічних словниках та енциклопедіях, в дослідженнях вчених педагогів 1920-1970-х років найчастіше зустрічався термін «позакласна робота». Вона розглядається як організовані і цілеспрямовані заняття з учнями, що проводяться школою для розширення і поглиблення знань, умінь, навичок, розвитку індивідуальних здібностей, а також для проведення ними розумного відпочинку.

Традиційно, педагогічно організований процес навчання і виховання в масовій школі складався з уроків як обов'язкової його частини і позаурочних занять з виховання особистості, відповідно до індивідуальних і соціально значущих інтересів, потреб [13,с.155].

У позаурочній роботі це були спеціально організовані, керовані педагогами-організаторами або вчителями, організаторами виховної роботи:

- 1) Самостійні навчальні заняття (як частина навчальної діяльності), що з'єднують виконання поточних домашніх завдань і факультативні заняття;
- 2) Заняття з підготовки до самостійного читання, письма, підготовки доповідей...;
- 3) Заняття творчістю в різних гуртках, самодіяльних колективах, агітбригадах;
- 4) Робота в шкільних трудових бригадах, кооперативах та в інших трудових об'єднаннях, які працюють за законами підприємств;
- 5) Клуби та інші аматорські об'єднання;
- 6) Шкільні та позашкільні свята, фестивалі, змагання тощо [23,с.134].

Окремими формами позаурочної, позакласної роботи стали «Організація продовженого дня» і «самоврядування учнів». Якою б не була форма, одним із загальних обов'язків для педагогів і вихователів була організація різноманітної, творчої та емоційно насиченої діяльності.

Однак з 80-х років минулого століття став змінюватися зміст позакласної діяльності, почався активний пошук нових підходів до її організації, що призвело не стільки до зміни термінів, скільки до орієнтації на особистість дитини, на розвиток її творчої активності. У матеріалах державного стандарту поняття «позаурочна діяльність», розглядається як

невід'ємна частина освітнього процесу і характеризується як освітня діяльність, здійснювана в формах, відмінних від класно-урочної системи. При реалізації своїх завдань, вона одночасно спрямована на досягнення запланованих результатів освоєння основної освітньої програми навчального закладу.

Позаурочна діяльність організовується за напрямками розвитку особистості (спортивно-оздоровча, духовно-моральна, соціальна, загально-інтелектуальна, загальнокультурна).

Позакласна робота з української мови по суті вирішує ті ж освітні та виховні завдання, які вирішуються в процесі навчальних занять.

Головна мета позакласних занять - сприяти вихованню пізнавальних інтересів і, зокрема, інтересу до більш глибокого вивчення української мови, більш повного оволодіння усіма його багатствами.

Значення позакласних занять відображається і в тому, що учні опановують багато необхідних в практичному житті навичок: підбирати матеріал на потрібну тему, користуватися словниками-довідниками, виступати перед аудиторією та по радіо, організовувати вечори, виставки, конкурси, виготовляти наочні посібники.

Успіх вивчення української мови в школі може бути досягнутий лише на основі реалізації строго продуманої системи навчально-виховних заходів. Важливою ланкою в цій системі є позакласна робота, яка допомагає вчителю ретельніше вивчити своїх вихованців і вдосконалювати їх мовну підготовку [18,с.104].

Метою позакласних занять з української мови є:

1. Розширення і поглиблення знань про мову, які учень отримує на уроці. Поповнення цих знань може відбуватися частково шляхом залучення позапрограмного матеріалу, тобто матеріалу, який не може розглядатися як обов'язковий для всіх учнів.
2. Підвищення інтересу учнів до мови як навчального предмета і виховання в них любові до української мови великого народу, до історії народу — його творця, до історичного життя мови, її найбагатших засобів вираження думки. Позакласні заняття прямо або побічно можуть сприяти зміцненню навичок учнів в області української мови (насамперед мовних - усних і письмових, а згодом орфографічних і пунктуаційних). Вони дозволяють користуватися такими методичними прийомами, які не завжди і не в повному обсязі можуть бути використані на уроці.
3. Удосконалення в учнів навичок аналізу, класифікації, відбору фактів мови за певними ознаками і темами, і тим самим підвищення рівня мовного розвитку [21,с.47].

Завданнями позакласної роботи з української мови в школі є:

- Ідейно-політичне виховання учнів, формування їх творчої активності.
- Розвиток і вдосконалення психологічних якостей особистості школярів: допитливості, ініціативності, працьовитості, волі, наполегливості, самостійності в набутті знань.
- Подальше поглиблення і розвиток інтересу учнів до вивчення української мови.
- Розширення запасу знань учнів в області лексики, фразеології, граматики, стилістики української мови і боротьба за культуру усного та писемного мовлення.
- Виявлення обдарованих в лінгвістичному відношенні учнів, а також виховання у відсталих учнів віри в свої сили, в можливість подолання відставання по українській мові.

1.2. Зміст, форми і види позакласної роботи з мови

Плануючи зміст позакласної роботи, учитель керується програмою з української мови для відповідного класу. Для позакласних заходів добираються теми і питання, які передусім сприяють поглибленню і зміцненню знань, здобутих учнями на уроках, покращенню культури мовлення. [1, с.62]

Немає сумніву, що повторення вивченого на уроках у новій, властивій позакласній роботі формі, допомагає всебічному розгляду і міцному засвоєнню питань граматики, фонетики і графіки, орфографії, стилістики. На позакласні заняття виносяться мовні теми, безпосередньо не передбачені програмою. Це питання мовознавства, які дадуть можливість розширити знання про мову цілим рядом нових явищ і понять, важливих для загального розвитку і виховання діалектико-матеріалістичного світогляду учнів. [21, с.232]

Зміст позакласної роботи з української мови складають два кола питань:

- 1) Питання, пов'язані з програмним матеріалом, спрямовані на поглиблення знань учнів з української мови;
- 2) Питання, не пов'язані з навчальним матеріалом, передбачені програмою, що сприяють розширенню загального кругозору учнів.

Не існує і не може існувати єдиної програми позакласної роботи в силу її специфіки: вона відображає поточні інтереси учнів. Разом з тим учитель повинен у тій чи іншій мірі впливати на їх інтереси, ненав'язливо пропонуючи їм такі теми, які здійснювали б потребу дізнатися більше того, з чим знайомляться на уроках.

Цікавлять учнів питання лексики і фразеології рідної мови: словниковий склад мови, причини змін, що відбуваються в ньому (чому одні слова «вмирають», виходять з ужитку, а інші «народжуються»), походження окремих слів і виразів і їх вживання, мовні запозичення, багатозначність слів, вживання їх в переносному значенні, стилістичне забарвлення слів, синонімів, антонімів, омонімів.

Під час занять із лексики та фразеології учні знайомляться з різними словниками-довідниками і набувають навички щоб швидко знаходити необхідну довідку в потрібному словнику: орфографічному, тлумачному, словнику літературної вимови і наголосу, етимологічному, словотвірному, словнику синонімів [22,с.12-13].

Можна рекомендувати учням збирати матеріали про українську мову, надруковані в газетах, журналах, календарях, книгах. Ці матеріали можуть поміщатися в куточку української мови, накопичуватися у вигляді вирізок та виписок і використовуватися при

підготовці учнів до виступу на різні питання мови. У старших класах у позакласну роботу доцільно включати питання з історії розвитку літературної мови.

Велике місце в позакласній роботі відводиться цікавим мовним іграм: розгадування ребусів, кросвордів, ігор в орфографічне та синонімічне лото.

Зміст позакласної роботи залежить від того, де розташована школа (міська чи сільська), чи є в наявності необхідні посібники та література, який вік і рівень розвитку учнів, нарешті, якими можливостями володіє сам викладач.

Програму позакласної роботи вчитель складає сам після того, як дізнається про зацікавленість учнями тією чи іншою темою.

Форми позакласної роботи в школі дуже різноманітні. За частотою проведення можуть бути систематичними, тобто функціонувати тривалий час (протягом всього навчального року або декількох років) і мати більш-менш постійний склад учасників. До таких форм належать гурток української мови, куточок української мови, регулярно випускається стінна газета, журнал. А також можуть бути епізодичними. До таких форм належать олімпіади, тиждень або день української мови, ранки і вечори, екскурсії на радіостанцію, до редакції газети, у відділ древніх рукописів бібліотеки, конкурси, виставки. Ці заходи можуть проводитися в школі як самостійні види позакласної роботи під керівництвом викладача української мови і залученого ним активу учнів, а можуть організуватися гуртком, який таким чином популяризує свою роботу, робить її масовою.

Масовість — позитивна риса епізодичних форм позакласної роботи, однак більш глибокими і ефективними формами є, зрозуміло, ті, в яких робота ведеться систематично протягом тривалого часу.

Гурток як форма позакласної роботи. Центром позакласної роботи з української мови є різні лінгвістичні гуртки, заняття в яких сприяють розширенню знань учнів з фонетики, лексики, словотвору, граматики, стилістики, допомагають їм краще опанувати норми орфоєпії та культури мови. Діяльність учнів в гуртках може включати підготовку доповідей-повідомлень з різних проблем мовознавства: рішення цікавих завдань, шарад, кросвордів, підготовка матеріалу для проведення олімпіад, для випуску стінгазет і бюлетенів [33,с.49-50].

За призначенням гуртки можуть бути різних типів. Для 5 класу найбільш доцільні гуртки цікавої граматики, головна мета яких — виявлення цікавого в мові за допомогою незвичайних, цікавих прийомів і форм роботи. Як показує практика шкільного навчання, найбільш поширеними є гуртки, в яких в певній послідовності розглядається комплекс лінгвістичних проблем — фонетика, лексика, граматика, стилістика, проблема походження і функціонування мови, питання культури мови. Це можуть бути гуртки з наступними

назвами: «Юний лінгвіст», «Гурток любителів української мови», «Любителі українського слова», «Мова і життя», «Рідне слово», «Рідна мова», «Чи знаєш ти ...», «Гурток цікавої граматики», «Цікаво про рідну мову» та інші.

Заняття гуртка ведуться за планом, який розробляється на навчальне півріччя або на весь навчальний рік. План обговорюється на першому занятті гуртка і після відповідних корективів затверджується усіма його членами. У виборі конкретного змісту гурткових занять кожен учитель — керівник гуртка самостійно відбирає з відповідного кола проблем ті питання, які є найбільш важливими для вдосконалення вмінь і навичок учнів. Дуже важливо при цьому забезпечити повну спадкоємність в змісті занять як у класній та позакласній роботі, так і між віковими групами учнів.

Цю ж спадкоємність необхідно мати на увазі і при виборі методів проведення позакласних заходів. У 5 класі на перших порах найчастіше застосовуються ігрові методи. Учні вирішують цікаві завдання, декламують вірші гумористичного змісту. Потім в бесіді з учнями вчитель узагальнює матеріал і робить разом з ними необхідні висновки зі змісту заняття. Через деякий час п'ятикласникам можуть бути запропоновані завдання: підготувати невеликі за обсягом повідомлення або доповіді з допомогою вчителя [36, с. 160].

У старших класах ускладнюється не тільки зміст занять, а й методика їх проведення. Оскільки в 7-9 класах вивчається синтаксис і культура мови, основним змістом гурткової роботи з учнями в цих класах може бути більш поглиблений розгляд цілого ряду розділів названих лінгвістичних курсів.

Вечір української мови. Одним із цікавих і живих видів позакласної роботи є вечір (ранок) української мови. Зазвичай він проводиться в молодших і середніх класах. Це може бути вечір, на якому учасники гуртка звітують про свою роботу, фонетичний (граматичний) вечір, вечір запитань і відповідей з української мови та ін.

Щоб вечір пройшов успішно, керівник повинен до нього ґрунтовно підготуватися: продумано вибрати тему (питання), підібрати учасників, розподілити між ними ролі і т.д. Виступ кожного бере участь у вечорі, навіть якщо він обмежується репліками або зверненнями з питаннями, усе має бути добре відпрацьовано.

Олімпіади та вікторини. У порівнянні з іншими позакласними заходами олімпіада має важливу перевагу — масовість. Можна проводити олімпіади внутрішньо-шкільні, районні, міські.

Сприятливим часом для їх проведення є третя і початок четвертої навчальної чверті, тобто місяці березень і квітень. В цей час в основному закінчується вивчення програмного матеріалу і починається повторення пройденого, що дозволяє виявити з найбільшою повнотою знання учнів.

Перший тур — відбірковий, який проводиться у школах. У ньому можуть брати участь всі охочі. Попередньо вчителі повинні розповісти учням про завдання і зміст олімпіади з української мови, як вона буде проводитися.

Тексти диктантів і запитальників для шкільної олімпіади готуються комісією із вчителів школи, обговорюються і затверджуються на засіданні методичного об'єднання.

Для учнів 5-6 класів це будуть в основному питання з фонетики, морфології та орфографії, для 7-8 й старших класів включаються завдання з синтаксису і стилістики. Питання і завдання не повинні бути відомі учням до початку проведення олімпіади.

Підсумки першого туру обговорюються у класах і тут же оголошується, хто з учнів отримує право брати участь у другому турі. Другий тур проводиться між школами в масштабі міста або району.

Проведення і організація міської (районної) олімпіади покладається на комісію, яка призначається міськвно. Вона визначає час для відповідей, друкує питання, визначає і позначає проти кожного завдання і питання кількість балів за повну відповідь, встановлює кількість призових місць. Питання для другого туру підбираються більш важкі, що вимагають від учнів глибокого знання матеріалу, начитаності та кмітливості. Відповіді учнів повинні бути написані чітко і акуратно і здані негайно після закінчення призначеного часу [41].

Результати олімпіади оголошуються зазвичай через два-три дні.

Команди шкіл і окремі учасники, які набрали найбільшу кількість балів, нагороджуються грамотами і цінними подарунками.

Позакласна робота з мови передбачає працю учнів над мовознавчою літературою. Прищеплення любові до книг про мову, формування навичок працювати над ними, звертатись до них за довідками — важлива складова частина позаурочної мовної роботи, яка має неабияке значення для освіти виховання учнів.

Пропаганда нових книг про мову здійснюється через стінну пресу, радіо, виставки, через спеціальні оголошення з анотаціями під рубрикою «Прочитай!» у кабінеті чи кутку мови. Рекомендуються учням нові словники, науково-популярна лінгвістична література, книги з «цікавої мови», збірники ігор, задач та інших вправ [31,с.218].

Читаючи книги про мову, учні переконуються, що в ній надзвичайно багато цікавого, спірного, ще не відкритого; що мовознавство багате різноманітністю фактів, складністю розвитку, взаємозв'язків між ними і нічим не поступається перед іншими науками — фізикою, біологією, історією, географією, літературою.

Робота над літературою з мовознавства здебільшого є частиною різних позаурочних занять. Використовуються, крім того, й спеціальні позакласні заходи, пов'язані з роботою

над книгами про мову. У методичній літературі описані зокрема тематичні конференції і лінгвістичні журнали за книгами про мову [28,с.184].

У школах досить поширені зустрічі учнів з цікавими людьми — істориками, археологами, ветеранами... Такі зустрічі мають важливе навчальне і виховне значення, їх використовують учителі-словесники для написання учнівських творів, зокрема нарисів. У практику позакласної роботи входять також зустрічі з працівниками в галузі мови. Розповіді лінгвістів про свої дослідження, письменників, акторів, редакторів, досвідчених учителів про особливості творчої роботи над словом озброють учнів новими знаннями і зацікавлять їх рідною мовою, як предметом навчання [28,с.184].

Пробудивши інтерес учнів до позакласної роботи, учителі легко підтримують його, планово організовуючи позаурочну мовну роботу в усіх її різновидах. При цьому й надалі велике місце відводиться пропаганді науки про мову, хоч прийоми її можуть змінюватись: у газетах, бюлетенях, бесідах дедалі зростає роль завдань і запитань. Із інших видів перевага, крім гуртка, надається масовим заходам, під час яких над мовою працює якнайбільше учнів [28,с.184].

1.3. Принципи організації позакласної роботи з мови

Проводячи позакласну роботу з української мови учитель дотримується всіх загально дидактичних принципів навчання. На кожному позаурочному заході чи занятті в нерозривній єдності здійснюються освітні й виховні завдання. Отримуючи або розширюючи певні відомості про мову, учні разом з тим пересвідчуються, наскільки багата і гнучка рідна мова, проймаються любов'ю до неї і її творця — народу. Зіставляючи особливості української та інших східнослов'янських мов, учні переконуються в спорідненості, близькості цих мов історією розвитку, словниковим складом, фонетичною системою, граматичною будовою [23, с.4]

Позакласна робота з української мови являє собою форму її поглибленого вивчення для задоволення індивідуальних запитів частини учнів, а також для розвитку у всіх учнів інтересу до української мови.

Організувати позакласну роботу з української мови слід таким чином, щоб вона була етапом підготовки учнів до факультативних занять.

При організації позакласної роботи вчитель спирається на загально-дидактичні принципи, а саме:

- 1) Принцип індивідуального підходу до учнів, бо специфіка позаурочних занять вимагає уваги до диференціації і персоналізації навчання;
- 2) Принцип наочності;
- 3) Принцип свідомості і активності;
- 4) Принцип науковості;
- 5) Принцип доступності;
- 6) Принцип систематичності і послідовності [11,с.13].

1. Відповідно до принципу індивідуального підходу до учнів, зміст позакласної роботи має становити в першу чергу те, що цікавить учнів; завдання, слід варіювати, щоб задовільнити як сильних, так і слабких учнів. Позакласна робота тим і відрізняється від уроків, що зміст визначається з урахуванням індивідуальних інтересів і запитів школярів. Така робота стимулює пізнавальну і мовну активність учнів: кожен учень отримує завдання за вподобанням і за своїми здібностями.

2. Здійснення принципу наочності на позакласних заняттях також отримує додаткові відтінки: наочність, наприклад, є одним з важливих засобів створення цікавості, що в свою чергу становить необхідний компонент позаурочної роботи.

Принцип науковості вимагає не перетворювати позакласну роботу з предмета в рід забави, розваги. Будь-який матеріал, якщо навіть він подається в незвичайній, несподіваній формі, повинен відповідати науковим даним.

3. Принцип свідомості і активності передбачає активну зацікавленість школярів позакласною роботою і творчу задоволеність її результатами.

Учасники позакласних занять можуть виявитися і в ролі «поглиначів» інформації, і в ролі активних її видобувачів. Зацікавленість школярів незнайомими відомостями, новими фактами при пасивному їх сприйнятті зазвичай скоро проходить. Активність (у відвідуванні занять, в реакції на який посилає матеріал) не підкріплюється в цьому випадку самостійною роботою учнів, знижує свідомість засвоєння знань. Зацікавленість школярів повинна тому проявлятися в захопленості змістом предмета через активну діяльність. Процес необхідності набутих знань, бажання знати більше про предмет, заглибитися в його сутність.

4. Принцип науковості полягає у вимозі повідомляти учням тільки ті знання, які повністю відповідають усталеним в сучасній науці положенням. Ця вимога дидактики має неухильно виконуватися вчителями-словесниками не тільки на уроках, а й у позакласній роботі. Принцип вимагає не перетворювати позакласну роботу з предмета в рід забави, розваги. Будь-який матеріал, якщо навіть він подається в незвичайній, несподіваній формі, повинен відповідати науковими даними.

5. Дуже важливим для нормальної організації позаурочних занять з учнями є принцип доступності матеріалу, що підноситься. Вчителю слід пам'ятати, що матеріал, який відбирається для позакласної роботи, може дещо виходити за рамки програмних вимог, але він ні в якому разі не повинен перевищувати вікові можливості дітей.

6. Принцип систематичності і послідовності. Як і на уроках, матеріал на позакласних заняттях повинен розкриватися перед учнями в певній системі. Важливо стежити щоб між класними і позакласними заняттями, з точки зору змісту матеріалу, була певна спадкоємність. Зазвичай велику користь приносить учням така організація позакласної роботи, коли класні заняття за характером досліджуваного матеріалу дещо випереджають позакласні. При подібному підході до справи вчителю вдається краще виконати основні дидактичні вимоги, які веліли вести учнів від відомого до невідомого, від простого до складного, від легкого до важкого [15,с.167].

Разом з тим позакласна робота будується також на основі приватних методичних принципів, що відповідають специфіці позаурочної навчальної діяльності і дозволяють її найбільш оптимально і результативно організувати. Серед них такі принципи:

1) Вибірковість;

- 2) Наукова заглибленість;
- 3) Практична спрямованість;
- 4) Цікавість.

В позакласній роботі жодному з названих принципів не слід віддавати перевагу, а спиратися на них при організації позакласної роботи в сукупності.

Програма позакласної роботи складається учителем самостійно після визначення бажання групи учнів займатися обраною ними темою.

Конкретні умови, в яких організовується позакласна робота: вік і підготовленість учнів, наявність у них інтересу до української мови, спрямованість і якість цього інтересу, етап позакласної роботи (початок, продовження), позакласні заняття з інших предметів і участь в них школярів, традиції школи і т.д., так само як і завдання, що стоять перед нею, вимагають обмеження вмісту роботи, будь то обов'язкова програма з української мови або тим більше наука про мову у всій своїй складності. Сказане обумовлює дію позанавчальної роботи принципу вибірконості.

Учитель зазвичай самостійно встановлює напрямок позаурочних занять. При цьому застосовується до уваги теоретичний і прикладний характер навчання української мови, враховується багатоплановість завдань, що стоять перед керівником позаурочної діяльності школярів, різноманітність їх лінгвістичних інтересів, потреби певного класу, умови роботи школи.

Оскільки обидва напрямки — теоретичний і практичний тісно між собою пов'язані, питання про їх вибір не може вирішуватися альтернативним шляхом: вибір одного з них і повне ігнорування іншого. Мається на увазі, що в позаурочній роботі вчитель враховує увагу до обраного напрямку, не нехтуючи іншим [21,с.195].

Перевага того чи іншого напрямку, однак, ще не означає завершення дії принципу вибірконості. Необхідно уточнити цей вибір, визначивши не тільки напрямок, але і тему (частіше - теми) роботи.

1. Принцип вибірконості діє і у виборі форм. Так, для початкового етапу, виконує агітаційну роль, службовця своєрідним трампліном для розгортання систематичної позакласної роботи з української мови, характерна перевага масових форм. Публіцистичність таких тем, як «Українська мова за кордоном», «Багатство і виразність української мови», «Боротьба за чистоту української мови» та ін. робить їх основними при проведенні на цьому етапі свят української мови, у випуску газет і бюлетенів, в оформленні куточка і т.п., а учасники їх є, як правило, ініціаторами проведення вечорів, змагань, свят. Останні служать і формою звіту про діяльність гуртка або клубу.

2. Дія принципу наукової заглибленості проявляється не тільки в тому, що на позакласних заняттях знаходять місце теми, не включені в обов'язкову програму або слабо в ній представлені («Ономастика», «Етимологія», «Історія навчання української мови» і ін.), але і в тому, наприклад, що програмні теми даються тут ширше, ніж в підручнику.

Школярам повідомляються додаткові відомості про досліджувані явища, показується їх зв'язок з іншими явищами, залучаються для спостереження свіжі матеріали. Так, тема «Фразеологія української мови» може стати наскрізною, складаючи програму цілого року. Те ж можна сказати про тему «Загальнонавчальні слова. Діалектні та професійні слова», «Культура мови і стилістика» та ін.

Наукова заглибленість виражається і в тому, що на позакласних заняттях знаходить місце теоретичне узагальнення розрізнених фактів, даних в підручнику, або теоретичне обґрунтування досліджуваних на уроках правил, зокрема орфографічних і пунктуаційних.

Принцип наукової заглибленості стосується і таких тем, які досить повно відображені в програмі і не потребують будь-якого розширення. Іншими словами, принцип наукової заглибленості здійснюється також в результаті встановлення різноманітних міжпредметних зв'язків.

Наукова заглибленість вимагає використання на позакласних заняттях сучасних методів навчання, а також методів лінгвістичної науки (природно, з урахуванням віку і можливостями учнів) [20, с.154].

3. Принцип практичної спрямованості втілюється, перш за все, в зв'язку класних і позакласних занять, яка, природно, не зводиться до вузько практичного (прагматичного, утилітарного) аспекту, перетворюючи позакласні заняття в додаткові, в придатак до уроку. Постійні контакти з обов'язковими навчальними заняттями, опора в позакласній роботі на наявні у дітей знання, допомагають краще здійснювати спільні завдання навчання школярів українській мові, розширюють сферу застосування набутих ними на уроках знань, сприяють зміцненню умінь і навичок (лінгвістичного аналізу, практичного володіння мовою, правопису).

Реалізація принципу практичної спрямованості проявляється і в тісному зв'язку вивчення української мови (урочної і позаурочної роботи) з життям: показ учням ролі української мови в різних її областях, практичної значущості отриманих знань про рідну мову, для чого вчитель знаходить переконливі приклади конкретного додатка (не тільки і, мабуть, не стільки) мови в цілому або якихось його розділів, а й самих різних явищ, окремих фактів. На залежність інтересу учнів від усвідомлення ними практичної значущості, увага зверталася набагато раніше.

Цілком природним для кожного вчителя української мови є, наприклад, показ школярам практичного застосування алфавіту, необхідності знання його. Переконають учнів і факти, що свідчать про важливість знання орфографії і пунктуації (тут часто доводиться йти від противного, пропонуючи завдання, що починаються словами: «Що було б, якби не було ...»). Величезну роль відіграють також заняття стилістикою, що розкривають «роботу» одного і того ж мовного явища в різних стилях мови.

Принцип практичної спрямованості знаходить своє здійснення і в суспільно корисній діяльності учасників позакласних занять: проведення ними роботи з молодшими школярами (бесіди, розповіді, читання вголос і т.д.), виготовлення наочних посібників, організація виставок, підготовка матеріалів для газети та ін.).

4. Принцип цікавості. Даний принцип, як зазначає М.М. Ушаков, знаходить своє вираження в розмаїтті та варіативності форм змісту позакласних занять, методи їх проведення не піддаються суворої регламентації.

Широко використовуються на уроках методи навчання: слово (розповідь) учителя, бесіда, самостійна робота, які не можуть бути перенесені на позакласні заняття без будь-якої зміни [35,с.145].

Специфіка зазначених методів при використанні на позакласних заняттях визначається, перш за все, великою часткою невимушеності учнів в роботі, коли перед ними не стоїть завдання в обов'язковому порядку запам'ятати про що говорив під час занять учитель. А ця невимушеність, створює атмосферу великої зацікавленості учнів у роботі.

На позакласних заняттях широко використовуються ігрові методи навчання, елементи драматизації, досвід особистої творчості учнів. Все це сприяє успішній реалізації принципу цікавості, породжує в учнів природне бажання дізнатися якомога більше нового з області лінгвістики.

Однак позаурочна робота має і свої специфічні принципи. До них можна віднести взаємозв'язок позакласних і класних занять і принцип добровільності участі.

Зв'язок позакласної роботи з роботою в класі полягає в тому, що знання, отримані учнями на уроках української мови, є основою, на якій будуються позакласні заняття. Система позакласних занять складається відповідно до системи занять на уроках. Зі свого боку позакласних занять, не повторюючи змісту і методики проведення занять в класі, сприяють поглибленню знань про рідну мову.

Принцип добровільності передбачає добровільну участь у позакласній роботі тих учнів, які виявляють підвищений інтерес до рідної мови. Слід зазначити, що інтерес до мови може не збігатися з оцінкою успішності учнів з цього предмету. Недостатньо висока успішність не повинна бути перешкодою для участі в позакласній роботі. Позакласні

заняття можуть справити позитивний вплив на мовний розвиток і успішність школярів, тому участь їх в цих заняттях дуже важлива, і необхідно піклуватися про те, щоб робота для учнів велася цікаво.

Всі ці принципи виступають не ізольовано один від одного, а в тісному взаємозв'язку.

РОЗДІЛ 2. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОЗАУРОЧНОЇ РОБОТИ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Організація та методики дослідження

В дослідженні прийняли участь учні 5-А класу Берегівського ліцею імені Габора Бетлена в кількості 22 осіб, з них 12 дівчат та 10 хлопчиків, а також 16 вчителів з української мови у віці від 30 до 50 років (всі вчителі української мови зі стажем роботи від 5 років та більше). Дослідження проводилось нами 4 місяці з 14 вересня по 14 грудня 2020 року.

Об'єкт дослідження – процес організації позакласної роботи з української мови в початковій школі.

Предмет дослідження – визначення ефективності реалізації позакласної роботи з української мови в школі.

Мета дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні й експериментальній перевірці ефективності реалізації позакласної роботи з української мови в школі.

Відповідно до мети дослідження було визначено наступні завдання:

- Підібрати методики діагностики з метою визначення ефективності організації позакласної роботи з української мови в школі;
- Проаналізувати отримані дані;
- Розробити та реалізувати методику підвищення ефективності позаурочної роботи з української мови;
- Провести повторну діагностику з метою визначення ефективності розробленої методики організації позаурочної роботи з української мови в школі.

Методи дослідження:

1. Бесіда із вчителями з метою визначення методик форм реалізації позаурочної роботи з української мови в школі;
2. Тестування школярів з метою виявлення початкового рівня сформованості мовленнєвих знань, умінь і навичок;
3. Визначення рівня сформованості навчальної мотивації при проведенні позаурочної роботи з української мови в школі.

Методики дослідження:

1. Бесіда із вчителями;

2. Тестування школярів з метою виявлення початкового рівня сформованості мовленнєвих знань, умінь і навичок;
3. З метою визначення рівня сформованості навчальної мотивації при проведенні позаурочної роботи з української мови в початковій школі були використані наступні методики:
 - Анкета «Вивчення мотивації навчання у молодших школярів» М. Р. Гінзбурга;
 - «Діагностика характеру інтересу учнів до змістовної і процесуальної сторони навчання «Перелік улюблених занять» М. В. Матюхіної (в даному дослідженні – адаптовано до визначення характеру інтересу до змістовної і процесуальної сторони навчання в позаурочній роботі з української мови).

Основні завдання дослідження:

- Визначити рівень розвитку навчальної мотивації учнів при проведенні позаурочної роботи;
- Розробити та реалізувати методики підвищення ефективності позаурочної роботи з української мови.

З метою виявлення початкового рівня сформованості мовленнєвих знань, умінь і навичок було проведено тестування школярів. Тести охоплювали кілька серій завдань, умовно названих «Слово» (тест 1), «Речення» (тест 2), «Текст» (тест 3). Кожен тест визначав рівень сформованості знань і вмінь учнів щодо слова, речення, тексту [50, с.210].

За допомогою тесту 1 визначалися знання учнів про слово як одиницю мови і мовлення, про значення слова, з'ясовувалися вміння учнів визначати значення слова з контексту, навички розрізняти однозначні і багатозначні слова шляхом введення їх у мінімальний контекст – словосполучення, речення), уміння складати речення з багатозначним словом у різних його значеннях. Цей комплекс знань, умінь і навичок оцінювався сумою балів за виконані п'ять завдань. Максимальна кількість балів за тестом дорівнювала – 5 [50, с.210].

За допомогою тесту 2, умовно названого «Речення», встановлювалися знання учнів про речення як одиницю мови і мовлення, про його основні ознаки, з'ясовувалися вміння учнів відрізняти речення від тексту і слова в мовленні, уміння складати і записувати речення. Цей комплекс знань і вмінь виявлявся сумою балів за трьома завданнями. Максимальна кількість балів за тестом – 3 [50, с.210].

Тест 3 з умовною назвою «Текст» виявляв знання учнів про мовлення, ознаки тексту, встановлював сформованість умінь відрізняти текст від речення, виявляти тему й основну думку тексту, навички переструктурування деформованого тексту. Увесь цей комплекс

знань, умінь і навичок виявлявся за допомогою 10 завдань. Максимальна кількість балів за тестом – 10 [50, с.211].

Для підсумкового тестування було розроблено тест 4, яким було охоплено завдання для роботи над усіма вивченими номінативними і комунікативними одиницями мови. За тестом 4, підсумковим, визначалися й оцінювалися всі зазначені вище знання, уміння і навички в комплексі. Цей тест містив 7 завдань. Максимальна кількість балів за тестом – 7. Наводимо його повністю [50, с.211].

Тест 4. Підсумковий

Завдання 1. Для чого служить слово в мовленні? Підкресліть правильні відповіді.

1. Щоб називати предмети, їхні ознаки і дії.
2. Щоб висловити закінчену думку.
3. Щоб пов'язувати одні слова в реченні з іншими [50, с.211].

Завдання 2. Прочитайте вірші.

Зацвіла в долині червона калина, ніби засміялась дівчина-дитина. (Т. Г. Шевченко)

Як називається ця група слів – речення чи текст?

Цей день ясний, яскравий і погожий.

Струмок тече, дзюркоче, плюскотить.

І ти – красива, на лебідку схожа.

Дивлюсь – а ця лебідка вже летить

Знайди і випиши слова, близькі за значенням [50, с.211].

Завдання 3. Прочитайте.

Любов до рідного краю, до рідної культури, до рідного села або міста, до рідної мови розпочинається з любові до своєї сім'ї, до свого житла, до своєї школи. (За В. О. Сухомлинським)

Як називається ця група слів – речення чи текст? Поясніть чому [50, с.211].

Завдання 4. Чим відрізняється речення від тексту? Позначте правильну відповідь.

1. Текст великий, а речення маленьке.
2. Текст складається з кількох речень.
3. Це одне й те саме [50, с.212].

Завдання 5. Чим текст відрізняється від групи речень? Позначте правильні відповіді.

1. У тексті два або кілька речень.

2. У тексті речення мають бути великі.
3. Речення в тексті пов'язані однією темою [50, с.212].

Завдання 6. Прочитайте.

Ранній ранок. Сонце тільки що піднялося з-за верхівок соснового бору. У повітрі пахне свіжістю. На березах золотяться перші пасма. Окремі листочки, ніби жовті метелики, крутяться в повітрі і сідають на землю, на зелені шапки моху. (За В. Мичком)

Доведи, що це текст. Познач правильні відповіді.

1. Речення не пов'язані між собою за змістом.
2. Тут декілька речень.
3. Ці речення підпорядковані одній думці [50, с.212].

Завдання 7. До якого типу тексту можна віднести уривок із завдання 6? Запишіть своє пояснення.

У тексті йдеться про

Події побачені одночасно.

До тексту можна поставити запитання:.....

Цей текст є [50, с.212].

Ключі до тесту 4

Завдання 1. Правильні відповіді – 1 і 3.

Слова – це частини мови. Одні з них служать для того, щоб означати (називати) предмети, їхні ознаки, дії. Такі слова називаються самостійними частинами мови: будинок, красивий, побудувати. Інші слова називаються службовими частинами мови. Вони зв'язують самостійні частини мови одну з одною. Наприклад, слова або, через [50, с.212].

Завдання 2. Ця група слів називається реченням. У ньому говориться про калину. Речення виражає закінчену думку. Текст повинен складатися з двох або кількох речень. Слова, близькі за значенням: ясний, яскравий і погожий; дзюркоче, плюскотить [50, с.212].

Завдання 3. Ця група слів називається реченням. У тексті має бути не одне, а два або кілька речень. Речення може бути дуже коротке (складатися з одного слова), а може бути поширеним, як дане [50, с.213].

Завдання 4. Правильна відповідь – 2. Текст не може складатися з одного речення.

Завдання 5. Правильні відповіді – 1 і 3. Речення в тексті мають бути пов'язані між собою за змістом. Вони підпорядковані одній темі й основній думці. Якщо порушити порядок речень у тексті, може порушитися зміст. Така група речень уже не називатиметься текстом [50, с.213].

Завдання 6. Правильні відповіді – 2 і 3. У цьому тексті п'ять речень. Усі вони підпорядковані одній темі – «Ранок». Текст виражає думку про те, як настає ранок у лісі [50, с.213].

Завдання 7. У тексті говориться про настання ранку в лісі. Події можна побачити одночасно. Автор описує, як золотяться в променях сонця берізки. Як листочки кружляють у повітрі і падають у зелений мох. До тексту можна поставити запитання: «Який він, ранок у лісі»? Цей текст – опис [50, с.213].

Найвищий коефіцієнт успішності виконання будь-якого тесту визначається як відношення кількості правильних відповідей до максимально можливої кількості балів за тестом і дорівнює $K_{\text{усп.}} = 1$. Мінімально достатній рівень виконання тесту $K_{\text{усп.}} = 0,5$. Середній – від 5,5 до 7,5 і високий $K_{\text{усп.}}$ – від 7,5 і вище [50, с.213].

Для встановлення рівнів сформованості лексичної компетентності, зокрема таких її компонентів (показників), як лексичний запас, граматична будова, цілісність і зв'язність мовлення, було розроблено матрицю тексту, яка складається експериментатором на основі поетапного аналізу учнівських творів (за серією запитань і ключів до них) [50, с.213].

Визначення рівня сформованості навчальної мотивації при проведенні позаурочної роботи з української мови в початковій школі.

Перше уявлення про рівень мотивації навчання у школярів було отримано нами за допомогою анкети з оцінки шкільної мотивації навчання у школярів за методикою М. Р. Гінзбурга. Його методика полягає у визначенні характеру мотивації учня (в даному дослідженні визначення мотивації в позаурочній роботі з української мови) [51].

Відповідно до основних компонентів (показників) мотивації навчання дана діагностична методика включає в себе шість змістовних блоків: особистісний сенс навчання; ступінь розвитку цілепокладання; види мотивації; зовнішні або внутрішні мотиви; тенденції на досягнення успіху або невдачі при навчанні; реалізація мотивів навчання в поведінці. Кожен блок представлений в анкеті трьома питаннями [51].

Формулювання варіантів закінчення кожного незакінченого речення в анкеті і її бальна оцінка, дозволяють визначити наявність шести мотивів, потім бали підсумовуються і відповідно до оціночної таблиці виявляється підсумковий рівень мотивації [51].

У методиці для дітей акцент ставиться на виявлення загального (підсумкового) рівня мотивації успіху в цілому і переважаючих мотивів.

Мета: Виявити рівень розвитку навчальної мотивації школяра в позаурочній роботі з української мови.

Хід проведення. У формі анкети школяру пропонуються незакінчені речення і варіанти відповідей до них. Слід вибрати для закінчення речення 3 варіанти із запропонованих відповідей.

Інструкція для того, хто навчається.

Дорогі друзі! Уважно прочитайте кожне незакінчене речення і запропоновані варіанти відповідей до нього. Оберіть для закінчення речення 3 варіанти із запропонованих відповідей, самі справедливі і дійсні по відношенню до вас. Вибрані відповіді підкресліть.

Анкета для учня

Дата _____ ПІБ _____

Клас _____

1. Я намагаюся вчитися краще, щоб ...

- а) отримати хорошу оцінку;
- б) наш клас був кращим;
- в) принести більше користі людям;
- г) отримувати згодом багато грошей;
- д) мене поважали і хвалили товариші;
- е) мене любила і хвалила вчителька;
- ж) мене хвалили батьки;
- з) мені купували красиві речі;
- і) мене не карали;
- к) я більше знав і вмів.

2. Я не можу вчитися краще, так як ...

- а) у мене є більш цікаві справи;
- б) можна вчитися погано, а заробляти згодом добре;
- в) мені заважають будинку;
- г) в школі мене часто лають;
- д) мені просто не хочеться вчитися;
- е) не можу змусити себе робити це;

ж) мені важко засвоїти навчальний матеріал;

з) я не встигаю працювати разом з усіма.

3. Якщо я отримую хорошу оцінку, мені найбільше подобається те, що.....

а) я добре знаю навчальний матеріал;

б) мої товариші будуть мною задоволені;

в) я буду вважатися хорошим учнем;

г) мама буде задоволена;

д) вчителька буде рада;

е) мені куплять красиву річ;

ж) мене не каратимуть;

з) я не буду тягнути клас назад.

4. Якщо я отримую погану оцінку, мені найбільше не подобається те, що

а) я погано знаю навчальний матеріал;

б) це вийшло;

в) я буду вважатися поганим учнем;

г) товариші будуть сміятися наді мною;

д) мама буде засмучена;

е) вчителька буде незадоволена;

ж) я весь клас тягну назад;

з) мене покарають вдома;

і) мені не куплять красиву річ.

Обробка даних.

Школярам пропонується вибрати 3 варіанти відповідей, щоб виключити випадковість вибору і отримати об'єктивні результати. Кожен варіант відповідей має певну кількість балів залежно від того, який мотив він відображає.

Зовнішній мотив - 0 балів.

Ігровий мотив - 1 бал.

Отримання відмітки - 2 бали.

Позиційний мотив - 3 бали.

Соціальний мотив - 4 бали.

Навчальний мотив - 5 балів.

Бали підсумовуються і за оціночною таблицею виявляється підсумковий рівень мотивації навчання.

Рівні навчальної мотивації за методикою Гінзбурга:

- 1) (41-48 балів) I- дуже високий рівень мотивації з вираженим особистісним змістом, переважанням пізнавальних і внутрішніх мотивів, прагненням до успіху;
- 2) (33-40 балів) II- високий рівень навчальної мотивації;
- 3) (25-32 балів) III- нормальний (середній) рівень мотивації;
- 4) (15-24 балів) IV- знижений рівень навчальної мотивації;
- 5) (5-14 балів) V- низький рівень мотивації з вираженим відсутністю в учня особистісного сенсу [51].

Умовні позначення мотивів:

Н - навчальний мотив;

С - соціальний мотив;

П - позиційний мотив;

О - оцінний мотив;

І - ігровий мотив;

В - зовнішній мотив.

Таким чином, оцінка якості освітнього процесу на даному етапі тестування здійснюється за наступними груповими показниками:

- кількість учнів з високим і дуже високим рівнем розвитку
- показник навчальної мотивації, виражений у відсотках від загального числа обстежуваних;
- кількість учнів із середнім рівнем навчальної мотивації, виражена у відсотках від загального числа обстежуваних;
- кількість учнів з низьким рівнем навчальної мотивації, виражена у відсотках від загального числа обстежуваних [51].

Анкета «Діагностика характеру інтересу до змістовної і процесуальної сторони навчання «Перелік улюблених занять» М.В. Матюхіної (в даному дослідженні – адаптовано до визначення характеру інтересу до змістовної і процесуальної сторони навчання в позаурочній роботі з української мови).

Мета: виявити інтереси до змісту і процесу навчання в позаурочній роботі з української мови.

Матеріал: бланк з переліком занять. Перелік складено таким чином, що число занять, пов'язаних зі змістовною стороною навчальної діяльності (пункти 1, 4, 7, 9, 10, 11), тотожні числу занять, що відбивають процесуальну сторону.

Хід проведення: досліднику дається бланк з переліком занять в позаурочній роботі з української мови і пропонується вибрати найулюбленіші. Розгляд проводиться індивідуально, щоб виключити будь-який вплив інших дітей.

Напишіть прізвище, ім'я.

Прочитайте всі пункти від 1 до 8.

Виберіть (підкресліть), що ви найбільше любиш в позаурочній роботі з української мови. (Зроби чотири вибори).

1. Слухати, коли вчитель наводить цікаві приклади в позаурочній роботі з української мови
2. Робити висновки з вивченого матеріалу з української мови.
3. Виконувати практичні роботи в позаурочній роботі з української мови
4. Дізнаватися щось нове та цікаве з української мови
5. Самому визначати тему проекту з української мови
6. Встановлювати і виявляти певні закономірності при вивченні матеріалу з української мови
7. Шукати інформацію, висувати припущення, ставити і вирішувати завдання української мови
8. Слухати, коли вчитель розповідає щось нове.

Дізнаватися нове в процесі проведення позаурочній роботі з української мови.

Обробка даних: На основі вибору улюблених занять визначається характер інтересу до змістовної і процесуальної сторони вчення:

Пункти 1 і 8 - свідомство інтересу учня до цікавості;

Пункти 3 і 6 - підтвердження зацікавленості в самому процесі дій (репродуктивний рівень);

Пункти 4 і 7 - відповідають пошуково-виконавчому рівню;

Пункти 5 і 2 - відображають творчий рівень

Далі проаналізуємо отримані нами результати.

Також, варто відзначити, що на сьогодні в цілому існує проблема вивчення української мови та викладання українською окремих предметів у школах з угорською мовою навчання. Як передає кореспондент УНІАН, про це під час наради з питань функціонування шкіл з мовами навчання національних меншин повідомив Надзвичайний і

Повноважний Посол України в Угорській Республіці Дмитро ТКАЧ. За його словами, ці проблеми стосуються останніх нововведень Міністерства освіти та науки України, згідно з якими передбачений перехід на україномовне викладання частини предметів у загальноосвітніх школах з мовою навчання національних меншин. "Не можна одразу переходити на повне викладання предмета українською мовою для представників нацменшин, бо деякі з них не знають цієї мови взагалі. Тому необхідно поступово здійснювати такий перехід", — прокоментував Д.Ткач [43].

Зауважено, що під час вивчення граматики української мови серед угорців, найчастіше труднощі викликає граматична категорія роду та система відмінювання (зокрема родовий та знахідний відмінки), важким для усвідомлення є дієслівне керування, а також вживання прийменників. Питання навчальної семантизації граматичного матеріалу є складнішим, аніж пояснення значень нової для іноземців лексики. Проблема полягає насамперед у труднощах підбору такого способу семантизації, за допомогою якого можна було б ефективно розкрити особливості тих чи інших граматичних значень, щоб навчити студентів з інших країн правильно вживати відповідні граматичні форми слів.

З-поміж різноманітних прийомів семантизації граматичного матеріалу, у сучасній лінгводидактиці найоптимальнішими вважають зображальну наочність та переклад.

У процесі навчання мови можна використовувати різні види наочності для пояснення граматичних значень слів, зокрема:

- предметну (демонструючи, наприклад, відповідну кількість предметів, вчать розрізняти число іменників, вживати кількісні числівники; вказуючи на певних осіб, можна опрацьовувати особові займенники; показом речей різної якості пояснюють ступені порівняння прикметників тощо);

- зображальну, застосування якої дає ширші можливості для семантизації граматичного матеріалу, аніж використання предметної наочності, оскільки ті ж речі, які демонструють реально, можна зобразити на малюнках або ж подати у вигляді узагальнених схем чи таблиць [44].

Тому при проведенні позакласної роботи слід звернути увагу на такі особливості.

2.2. Аналіз результатів дослідження

Результати, отримані в ході анкетування вчителів, демонструють нам, що найбільш популярними формами позаурочної роботи з української мови є наступні: гурток української мови – відзначили 14 вчителів (87,5%), куточок української мови – 5 респондентів (31,3%), регулярно випускається стінна газета, журнал – відзначили 16 осіб (100%).

А також вчителями з української мови проводяться епізодичні форми позаурочної роботи: олімпіади - дуже рідко (відзначили 3 вчителів - 18,7%), тиждень або день української мови, ранки і вечори – періодично проводять 7 вчителів (43,7%), 4-5 разів на рік вчителі початкових класів проводять екскурсії на радіостанцію, до редакції газети, в відділ древніх рукописів бібліотеки – це відзначили 8 респондентів (50%), а також кожного місяця проводяться конкурси, виставки – 12 вчителів (75%).

Таким чином, відповідно до отриманих відповідей, стає очевидно, що серед вчителів з української мови найбільш популярними формами позаурочної роботи є випуск стінної газети, журналу; ведення гуртків української мови, а також проведення конкурсів та виставок.

Наступним етапом було проведення тестування школярів з метою виявлення початкового рівня сформованості мовленнєвих знань, умінь і навичок.

Результати, отримані в ході виконання тесту 1 «Слово» виявили наступне: учням важко було впоратися із завданнями, де потрібно знайти слова, вжиті в переносному значенні, але вони легко виконували завдання, у яких потрібно було до цих слів дібрати слова, близькі за значенням (синоніми) і протилежні за значенням (антоніми). Найбільші труднощі викликало запитання «Скільки значень може мати слово? Підкресліть найбільш точну відповідь».

Результати, отримані в ході виконання тесту 2 «Речення» засвідчили, що твердження «Речення не може складатися з одного слова» дуже характерне для школярів. Цей тест дав значну кількість неправильних відповідей. Найкраще учні засвоюють такі ознаки речення (зовнішні): «Перше слово в реченні пишемо з великої літери» і «в кінці речення ставиться крапка, знак запитання або знак оклику». На запитання «Чим відрізняється речення від тексту?» дали правильну відповідь «Текст складається з кількох речень» лише 60 % учнів; а неправильний варіант відповіді «Текст великий, а речення маленьке» обрали 40 % учнів.

Результати, отримані за тестом 3 «Текст» показали наступне: у завданні, де пропонувалося прочитати групу речень і відповісти, чи є вони текстом, пояснивши чому, більшість учнів відповіли, що подані речення не є текстом, оскільки вони не пов'язані між

собою за змістом (83%). Ще 7% учнів відповіли, що речення не є текстом, але не пояснили чому, 6% учнів вирішили, що це текст, і ще 4% відповіли, що це лише речення.

Із завданням записати номери речень у такій послідовності, щоб вийшов текст, упоралися лише 57% учнів; правильно дібрали заголовок до тексту 87% учнів. Загалом можна констатувати слабкі знання учнів щодо основних мовленнєвознавчих понять: слово, речення, текст; відсутність цілої низки мовленнєвих умінь і свідомої діяльності стосовно розв'язання мовленнєвих завдань.

Крім того було виявлено, що існує зв'язок між лексичними знаннями й уміннями учнів та їхніми текстовими вміннями. Викликають труднощі завдання, у яких потрібно визначити тип тексту й обґрунтувати власний вибір.

Результати, отримані в ході дослідження мотивації школярів за методикою Анкета «Вивчення мотивації навчання у школярів» М. Р. Гінзбурга представлені нами в таблиці 1 та на малюнку 1.

Таблиця 1

Результати анкетування щодо оцінки шкільної мотивації навчання у школярів за методикою М. Р. Гінзбурга з української мови в позаурочній роботі

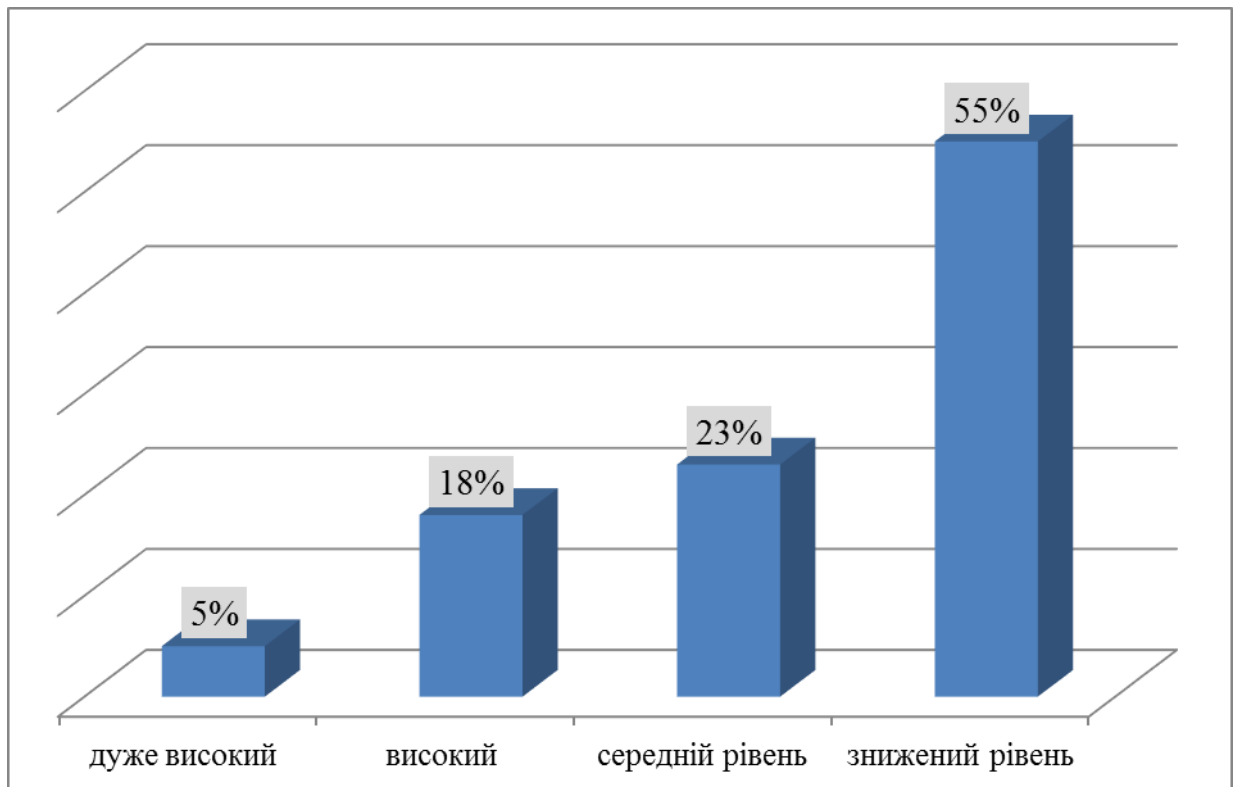
Кількість дітей	Сума балів	Рівень мотивації
1	17	4
2	21	4
3	23	4
4	26	3
5	20	4
6	32	3
7	39	2
8	18	4
9	36	2
10	40	2
11	41	1
12	23	4
13	35	2
14	20	4
15	27	3
16	19	4

17	24	4
18	24	4
19	38	3
20	18	4
21	19	4
22	27	3

Рівні мотивації в таблиці 1 відповідає такими позначеннями:

- 1 - дуже високий рівень мотивації навчання;
- 2 - високий рівень мотивації навчання;
- 3 - нормальний (середній) рівень мотивації навчання;
- 4 - знижений рівень мотивації навчання;
- 5 - низький рівень мотивації навчання.

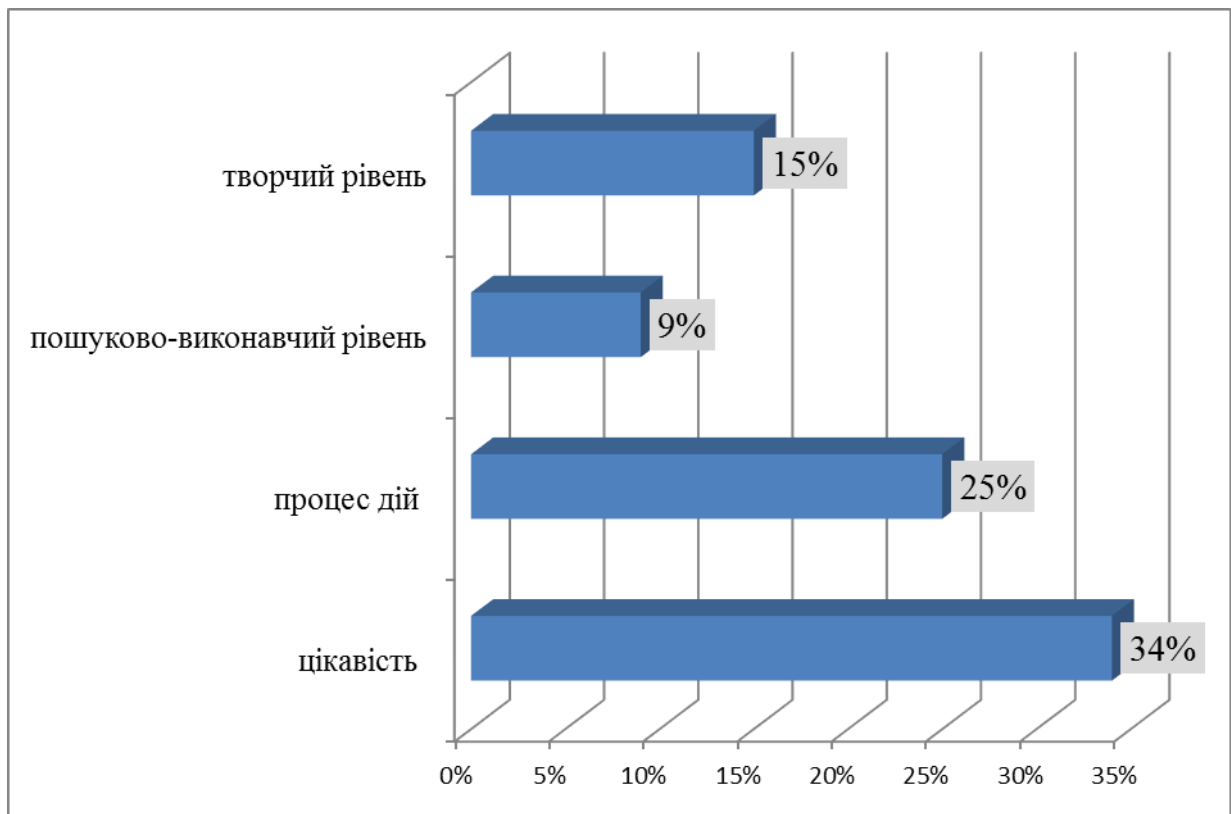
Таким чином, згідно з даними таблиці 1 оцінка ефективності освітнього процесу на даному етапі показала недостатній рівень мотивації навчання у школярів: 12 осіб (54,5%) школярів мають знижений рівень мотивації навчання; 5 осіб (22,7%) мають нормальний (середній) рівень, у 4-х (18,3%) осіб спостерігається високий рівень мотивації навчання і тільки для 1 учня (4,5%) характерний дуже високий рівень мотивації навчання (малюнок 1)



Діаграма 1. Рівні мотивації школярів

Що стосується переважаючого типу навчального мотиву. З усіх мотивів (навчальний мотив; соціальний мотив; позиційний мотив; оцінний мотив; ігровий мотив; зовнішній мотив) серед учнів даного класу переважають пізнавальний і зовнішній мотиви, тоді як соціальний мотив для учнів не є превалюючим. Хоча в більшості випадків домінування пізнавального і соціального мотивів свідчать про успішність навчання і ефективність освітнього процесу.

Наступним етапом нашого дослідження було проведення тестування учнів за методикою «Діагностика характеру інтересу учнів до змістовної і процесуальної сторони навчання «Перелік улюблених занять» М. В. Матюхіної. На представленій нижче діаграмі можна побачити, що для учнів актуальний інтерес до цікавості (34%) і процесу дії (25%), це говорить про те, що дітям не цікавий сам шлях добування знань, так як пошуково-дослідницьку діяльність відзначили лише 9% учнів (Малюнок 2).



Діаграма 2. Характер інтересу учнів до змісту процесу навчання

Аналізуючи отримані результати, ми дійшли висновку, що в учнів в цілому сформовані мотиви навчання до вивчення української мови в позаурочній діяльності, проте необхідно приділити увагу розвитку мотивації до отримання знань. Крім того, переважання кількості дітей зі зниженим рівнем мотивації 55% свідчить про необхідність проведення заходів, спрямованих на розвиток навчальної мотивації в позаурочній діяльності з української мови. Необхідно розробити методики підвищення ефективності позаурочної роботи з української мови та її реалізації серед учнів.

Розділ 3. Розробка методики підвищення ефективності позаурочної роботи з української мови

3.1 Розробка та впровадження методики підвищення ефективності позаурочної роботи з української мови

При плануванні методики організації і реалізації форм позакласної роботи вчителю слід пам'ятати, що уміло й цікаво проведені позакласні заняття допомагають учням заглибитися в історію походження та значення слів, вивчати питання походження мови, письма, збагнути розвиток словникового багатства; учні глибше пізнають закони мови, повніше осмислюють художньо-зображальні засоби, привчаються працювати з доступною науково-популярною літературою з мовознавства, з різними типами словників, добирати потрібні матеріали з рекомендованих учителем книг, вчать виготовляти наочні посібники, редагувати матеріали до стінгазети, писати анотації, тези, реферати, працювати над вдосконаленням усного і писемного мовлення.

Також, відзначимо, що позакласна робота з мови будується з урахуванням загально-дидактичних принципів:

- на кожному позаурочному занятті у нерозривній єдності реалізуються освітні й виховні завдання;
- усі відомості про мову розглядаються й з'ясовуються відповідно до положень сучасного мовознавства, чим забезпечується принцип науковості;
- явища і факти, що аналізуються в процесі позакласної роботи, мають відповідати віковим можливостям учнів, принцип доступності тісно пов'язаний із принципом усвідомлення знань.

Особлива увага приділяється розвитку творчих здібностей учнів: написання творів, випуск газет, журналів, оформлення альбомів тощо.

Позакласна робота має і свої специфічні принципи, а саме:

- врахування віку й ступеня підготовленості учнів до занять;
- взаємозв'язок позакласної роботи і класних занять;
- добровільність;
- зацікавленість у предметі;
- вибірковість, що виявляється у відсутності єдиної програми для позакласної роботи і дозволяє вчителю самому планувати її, виходячи з умов роботи школи, віку учнів, їхньої зацікавленості, а також залежно від програмового матеріалу, що вивчається. Діє цей принцип і під час вибору форм роботи.

До позакласної роботи можуть бути включені найрізноманітніші питання – загальні відомості про мову, питання лексики, фразеології, ознайомлення зі словниками, довідниками; викликає зацікавлення питання походження імен, прізвищ, географічних назв, топоніміка селища, району, області, аналіз діалектних особливостей у мові жителів місцевості; цікавить учнів збирання матеріалів про мовні явища і факти, надруковані у газетах, журналах [28, с.5].

Плануючи зміст позакласної роботи, учитель повинен керуватися програмою з української мови для відповідного класу. Добираючи тематику позакласної роботи, він враховує, по-перше, інтереси і запити учнів, по-друге, їхні знання, вікові особливості, підготовленість до проведення відповідної роботи, по-третє, важливість теми для навчання, удосконалення культури мовлення, виховання учнів [28, с.5].

Головною кінцевою метою позакласної роботи є створення україномовного середовища й умов, що сприяють формуванню комунікативних навичок школярів та вміння користуватися українською мовою в різних сферах життєдіяльності [28, с.5].

Враховуючи все вищезазначене, нами було розроблено програму мовного гуртка для реалізації позаурочної роботи з української мови. Назва програми гуртка «Подорож до скарбів з української мови».

На заняттях гуртка дітям відкриється чарівний світ слів (і тих, що ми використовуємо щоденно, і тих, що існували колись). Це сприяє свідомому закріпленню матеріалу, що був вивчений на уроці, збагаченню словникового запасу, розвитку мовлення, підвищення рівня культури, бережного відношення до слова і прагнення оволодіти таємницями і скарбами рідної мови.

Програма даного гуртка представляє систему інтелектуально-розвивальних занять для дітей віком від 9 до 10 років.

Мета гуртка: сформувати особистість, яка має високий рівень культури мовлення, бережно відноситься до скарбів української мови і хоче ділитися ними з усіма охочими. А також, розвиток пізнавальних здібностей учнів на основі системи розвивальних занять.

Створення довготривалого творчого проекту обумовлено тим, що в шкільному віці діти завжди – творчі особистості, їх бажанням творити, виступати, вигадувати, фантазувати, вбирати немає кінця. А цей проект – безмежність фантазії, волі, творчості, дослідницької роботи [47].

Основні завдання:

- розвиток мислення в процесі формування основних прийомів розумової діяльності: аналізу, синтезу, порівняння, узагальнення, класифікації, уміння виділяти головне, доводити і спростовувати, робити не складні висновки;

- розвиток психічних пізнавальних процесів: різних видів пам'яті, уваги, зорового сприйняття, уяви;
- зацікавити школярів вивченням української мови;
- розширювати і поглиблювати знання учнів, отримані на уроках з української мови;
- формувати найпростіші орфоепічні, орфографічні і словотворчі навички;
- формувати лінгвістичну компетенцію;
- вчити аналізувати власне мовлення і мовлення товаришів, розвивати вміння чітко і зрозуміло викладати свої думки, давати визначення понять, аргументовано доводити свою точку зору;
- формування навичок творчого мислення та розвиток вміння вирішувати нестандартні задачі;
- розвиток пізнавальної активності і самостійної розумової діяльності учнів;
- формування і розвиток комунікативних умінь: вміння спілкуватися і взаємодіяти в колективі, працювати в парах, групах, поважати думку інших, об'єктивно оцінювати свою роботу та діяльність однокласників;
- формування навичок застосування отриманих знань і умінь в процесі вивчення шкільних дисциплін і практичної діяльності.
- вчити самостійно працювати з книгами, словниками і довідниками [47].

Організація діяльності гуртка – програма розрахована на 3,5 місяці. Кількість дітей в групі не повинна перевищувати 15 осіб. Заняття проводяться 2 на тиждень тривалістю по 45 хвилин [47].

Керівник гуртка повинен пояснити учням мету і значення виховного заходу, дати план роботи, розробити методику проведення заходу, визначити строки його виконання.

Завдання вчителя:

- Розкрити здібності учня.
- Шукати живлення дитячої душі.
- Вчити аналізувати [47].

Планування роботи гуртка наведено нами в таблиці 2.

Таблиця 2

Планування роботи гуртка «Подорож до скарбів з української мови» для учнів

№ з/п	Тема заняття	Дата
1-2	Виявлення рівня розвитку уваги, сприйняття, уяви, пам'яті мислення.	14.09

3	Розвиток концентрації уваги. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	18.09
4-5	Тренування уваги. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	21.09
6	Тренування уваги. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	25.09
7-8	Тренування слухової пам'яті. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	28.09
9	Розвиток логічного мислення. Навчання пошуку закономірностей. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	02.10
10	Вдосконалення уяви. Розвиток наочно-образного мислення. Ребуси. Завдання по перекладанню сірників	05.10
11-12	Розвиток швидкості реакції. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	09.10
13	Розвиток концентрації уваги. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	12.10
14-15	Тренування уваги. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	16.10
16-17	Тренування слухової пам'яті. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання	19.10
18	Тренування зорової пам'яті. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання	23.10
19-20	Розвиток логічного мислення. Навчання пошуку закономірностей. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	26.10
21-22	Вдосконалення уяви. Розвиток наочно-образного мислення. Ребуси. Завдання по перекладанню сірників.	02.11
23-24	Розвиток швидкості реакції. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	06.11
25-26	Розвиток концентрації уваги. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	09.11
27	Тренування уваги. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	13.11
28-29	Тренування слухової пам'яті. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	20.11

30-31	Тренування зорової пам'яті. Вдосконалення розумових операцій. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання	27.11
31	Розвиток логічного мислення. Навчання пошуку закономірностей. Розвиток уміння вирішувати нестандартні завдання.	04.12
32	Розвиток логічного і творчого мислення.	11.12

Наведемо приклад мовного конкурсу, який було проведено на останньому 32 занятті гуртка.

Конкурс знавців української мови «Рідна мова»

Мета:

- Навчити дітей розуміти і збагачувати рідну мову, формувати розуміння того, що українська мова – наш скарб, без якого не може існувати народ, ні Україна як держава;
- Розширювати знання про красу і багатство української мови;
- Пробудити почуття національної гідності;
- Розвивати логічне і творче мислення;
- Виховувати любов до рідної мови, рідного краю, його традицій, почуття поваги до всього свого, українського, бажання розмовляти рідною мовою [48].

Хід конкурсу

КОНКУРС «РОЗМИНКА»

- Перевіримо швидкість вашого мислення. Я буду називати тлумачення понять, а ви – називати їх одним словом. Це своєрідний словник:
 - Мати батька або матері (бабуся)
 - Народнообрядова пісня, в якій оспівується пробудження природи, кохання, надій на врожай (веснянка)
 - Прикраси з перлів, коралів, які носять жінки на шиї (намисто)
 - Квіти, листя, гілки, сплетені в коло, якими зазвичай прикрашають голову дівчата (вінок)
 - Спосіб числення днів у році, а також таблиця з переліком усіх днів року (календар)
 - Машина для їзди, яку рухають ногами (велосипед)
 - Страва з варених крупів (каша)
 - Наука про минуле (історія)
 - Чоловік стосовно своїх дітей (батька)

- Дерево або кущ з гнучким гіллям, продовгуватими вузькими листками і зібраними в сережки квітками (верба)
- Гра-загадка, коли необхідно виписати літери в перехресні рядки клітинок накресленої фігури (кросворд)
- Небесне тіло, яке обертається навколо сонця і отримує від нього світло і тепло (планета)
- Свійський птах з червоним гребенем на голові і пишним хвостом, самець курки (півень) [48]

КОНКУРС «ХВИЛИНКА»

- Запитання і відповіді даються протягом 1 хвилини. За правильну відповідь – 1 бал:
 - Державна мова України (українська)
 - Частина мови, яка називає ознаку (прикметник)
 - Знак у кінці питального речення (?)
 - Чим починається репліка діалогу на письмі (-)
 - Слова з протилежними значеннями (антоніми)
 - Перша буква у власній назві (велика)
 - Розписане яйце (писанка)
 - Головні члени речення (підмет, присудок)
 - Символ українців, що оберігає (оберіг)
 - Зміна букв у корені (чергування)
 - Префікс у слові прекрасний (пре-)
 - Список літер встановленого порядку (алфавіт)
 - Слово з багатьма значеннями (багатозначне)
 - Частина тексту з нового рядка (абзац)
 - Без нього зникає народ? (без мови)
 - Слова спільного кореня (спільнокореневі)
 - Розділовий знак при звертанні (кома або знак оклику)
 - Словник про значення слів (тлумачний)
 - Правила спілкування (етикет)
 - Розмова двох осіб (діалог)
 - Опис природи (пейзаж)
 - Помилка в правописі (орфограма)
 - Що стоїть перед коренем (префікс)
 - Слова, близькі за значення (синоніми)

- Буква, яка не є звуком (Ь)

1. Іменник, прикметник, дієслово — це ...? (Частини мови)
2. Скільки букв в українському алфавіті? (33)
3. Скільки голосних звуків у нашій мові? (6.)
4. З яких частин складається текст? (Зачин, основна частина, кінцівка)
5. Скільки звуків позначає буквосполучення дз? (Один)
6. На які питання відповідають прикметники? (Який? яка? яке? які?)
7. Як перенести з рядка в рядок слово яма? (Це слово не можна переносити)
8. На які питання відповідають дієслова? (Що робити? що зробити? що робив?)
9. Які слова пишуться з великої літери? (Власні назви: імена, прізвища, назви міст, річок, країн, клички тварин)
10. Як можна назвати кілька речень, пов'язаних між собою за змістом? (Текст) [48].

- Спробуємо відгадати за допомогою римування:

ЩО ЇЙ СНИТЬСЯ?

Вночі їй завжди півник сниться.

Вона не курка, а... (гуска, ворона, лисиця)

НА ПРОГУЛЯНКУ

У неділю на Хрещатик

Квочка вивела...(голубів, курчаток, вівців)

МАЙСТЕР

Меблі, двері й чобіток

Ремонтує...(голка, ложка, молоток)

ХТО ТАКА?

Великі очі й голова.

Не Колобок це, а...(слон, сова, коза)

РИБАЛКА

Ярослав на камінь сів,

Ловить в річці...(щук, карасів, мух)

А ЯК У НИХ

Є ім'я у мене і в сестрички,

А щеня і котик мають....(рибу, клички, назву)

РОЗУМНИЦЯ

Має Галя добру звичку

Класти книги на... (вікно, підлогу, поличку)

НОВИЙ ГЕРОЙ

Їжак згорнувся у клубок.

- Я, - каже, - не їжак, а... (пиріжок, булочка, Колобок) [48].

- Спробуємо потренуватися добрати риму:

По долині жук повзе,

На спині жука ... (везе)

Облизала кішка кришку

І пішла ловити ... (мишку)

Ворона вчила солов'я:

- Співай, сусідо мій, як ... (я)

Їжак ожину в лісі їв

І слухав пісню ... (солов'їв)

Пожовтів і пересох

На городі цар ... (горох)

До землі зігнулась гілочка,

Як по ній пробігла ... (білочка)

Собі мама купила праску,

А мені новорічну ... маску.

Ярослав у човен сів,

Ловить в річці ... карасів.

- Обережним будь, Іванку,

Не розбий з варенням ... (банку) [49].

- Закінчіть прислів'я:

І. 1. Гостре словечко _____

2. Від теплого слова _____
3. Землю красить сонце, _____
- II. 1. Слово – не горобець, _____
2. Умій сказати, _____
3. І від малої мурашки _____
- Запишіть до кожного фразеологізму відповідне слово-пояснення:
- I. 1. Рукою подати _____
2. Тримати язик за зубами _____
3. Водити за носа _____
- II. 1. Робити з мухи слона _____
2. Байдики бити _____
3. Зарубати на носі _____ [49].

КОНКУРС «ВІДПОВІДІ У СЛОВАХ»

Відповіді на ці запитання можна знайти у словах.

1. Яку квітку бачив хлопчик, коли лежав у гамаку?
2. Що їв касир під час обідньої перерви?
3. Як називається водойма, де купається влітку Марічка?
4. Що вилили з цистерни на залізничну колію?
5. Що побачив мотоцикліст попереду?
6. Що побачив Карлсон, який спав на даху?
7. Яку страву любить тракторист?
8. Хто налякав королеву у лісі?
9. Що зламав цап об поріг? [49].

КОНКУРС «ЗАГАДКИ-ЖАРТИ»

- Під яким кущем ховається заєць, коли йде дощ? (Під мокрим)
- Без чого не буває криниці? (Без дна)
- У який горщик не можна налити води? (У повний)
- Що буде козі, коли їй мине сім років? (Восьмий піде)
- Хто найбільшу шапку носить? (У кого найбільша голова)
- Який рік найкоротший? (Новий рік, він триває усього один день)
- Що робиться з хлібом, коли його ріжеш? (Він меншає)
- Яким стане білий камінь, якщо його кинути у Чорне море? (Мокрим)
- Коли беззубий дід відчує біль від зубів? (Коли його вкусить собака)

- Від чого у качки лапи червоні? (Від колін)
- Де є річка без води? (На карті)
- Хто бачить свої очі? (Той хто дивиться у дзеркало)
- Які алфавіти складаються з шести літер? (азбука і абетка)
- Від назв яких двох букв стає жарко, гаряче? (Пе-Че)
- Який молочний продукт можна перетворити на знак, прочитавши його справа на ліво? (сир – рис)
- Як записати слово робота п'ятьма літерами (праця), а чотирма (труд)?
- Що треба, щоб майка злетіла? (замінити початкове М на Ч – чайка)
- На яке питання не можна відповісти «ні»? (ти мене чуєш?)
- Чи можна з кози зробити козака? (коза+к = козак).
- Чого багато має золото, менше озеро, ще менше море, а зовсім не має ріка? (Букву О).
- Які ключі до неба добираються? (журавлинні).
- Якою голкою не пошиєш сорочки? (голкою їжака). [49].

КОНКУРС «СЛОВНИКОВА СТОРІНКА»

- Використовуючи літери із запропонованих слів (не повторюючи) скласти їх у нові слова:

СТОРІНКА - ранок, стіна, сто, рік, нірка, кіно, рот, кіт, нора, сік, ніс, кора, Ніка, Кіра, Тіна...

МИЛОЗВУЧНІСТЬ – мило, ніс, сіль, злість, вино, осінь, звучить, сіль, лози, лом, оси, міль, ніч, мови, воли ...

ІНФОРМАТИКА - форма, кит, кіт, , корм, міф, роман, мати, , мир, Рим, романтика, Кіра, карта, рама, комар, рак, фара, рамка,факт, кіно, кома [48].

Заключна частина. Оголошення переможців.

3.2. Перевірка ефективності пропонованої методики організації позаурочної роботи з української мови

Робота в гуртку проводилась двічі на тиждень (по 45 хвилин кожне заняття) 3,5 місяці з дітьми 5 класу. Після участі дітей в роботі гуртка, було повторно проведено тестування дітей з метою визначення ефективності запропонованої методики організації позаурочної роботи з української мови. Були повторно використані методики констатуючого етапу дослідження. Отримані результати надані нами в таблиці 3.

Наступним етапом було проведення повторного тестування школярів з метою виявлення початкового рівня сформованості мовленнєвих знань, умінь і навичок.

Результати, отримані в ході повторного виконання тесту 1 «Слово» виявили наступне: всі 22 учні (100%) легко впорались із завданнями, де потрібно знайти слова, вжиті в переносному значенні, також ними легко виконувалися завдання, у яких потрібно було до цих слів дібрати, близькі за значенням (синоніми) і протилежні за значенням (антоніми). Не викликало більше труднощів із запитання «Скільки значень може мати слово? та з завданням «Підкресліть найбільш точну відповідь».

Результати, отримані в ході повторного виконання тесту 2 «Речення» засвідчили, що переважна більшість дітей надали правильні відповіді. Найкраще учні засвоюють такі ознаки речення (зовнішні): «Перше слово в реченні пишемо з великої літери» і «В кінці речення ставиться крапка, знак запитання або знак оклику». На запитання «Чим відрізняється речення від тексту?» дали правильну відповідь «Текст складається з кількох речень» 20 учнів (90,9%); а неправильний варіант відповіді «Текст великий, а речення маленьке» обрали лише 2 учня (9,09%).

Результати, отримані при повторному проведенні тесту 3 «Текст» виявили наступне: у завданні, де пропонувалося прочитати групу речень і відповісти, чи є вони текстом, пояснивши чому, більшість учнів відповіли, що подані речення не є текстом, оскільки вони не пов'язані між собою за змістом 20 учнів (90,9%) і ще 2 учня (9,09%) відповіли, що це лише речення.

Із завданням записати номери речень у такій послідовності, щоб вийшов текст, упоралися 21 учень (95,4%), не впорався з завданням лише 1 учень (4,54%); правильно дібрали заголовок до тексту всі учні – 22 дитини (100%). Загалом можна констатувати, що знання учнів щодо основних мовленнєвознавчих понять слово, речення, текст суттєво підвищились, також покращились мовленнєві уміння і свідомо діяльність стосовно розв'язання мовленнєвих завдань. Крім того було виявлено, що більше у дітей не

викликають труднощі завдання, у яких потрібно визначити тип тексту й обґрунтувати власний вибір.

Результати, отримані в ході проведення повторної діагностики з метою визначення мотивації молодших школярів до участі в позаурочній роботі за методикою Анкета «Вивчення мотивації навчання у молодших школярів» М.Р.Гінзбурга представлені нами в таблиці 3 та на малюнку 3.

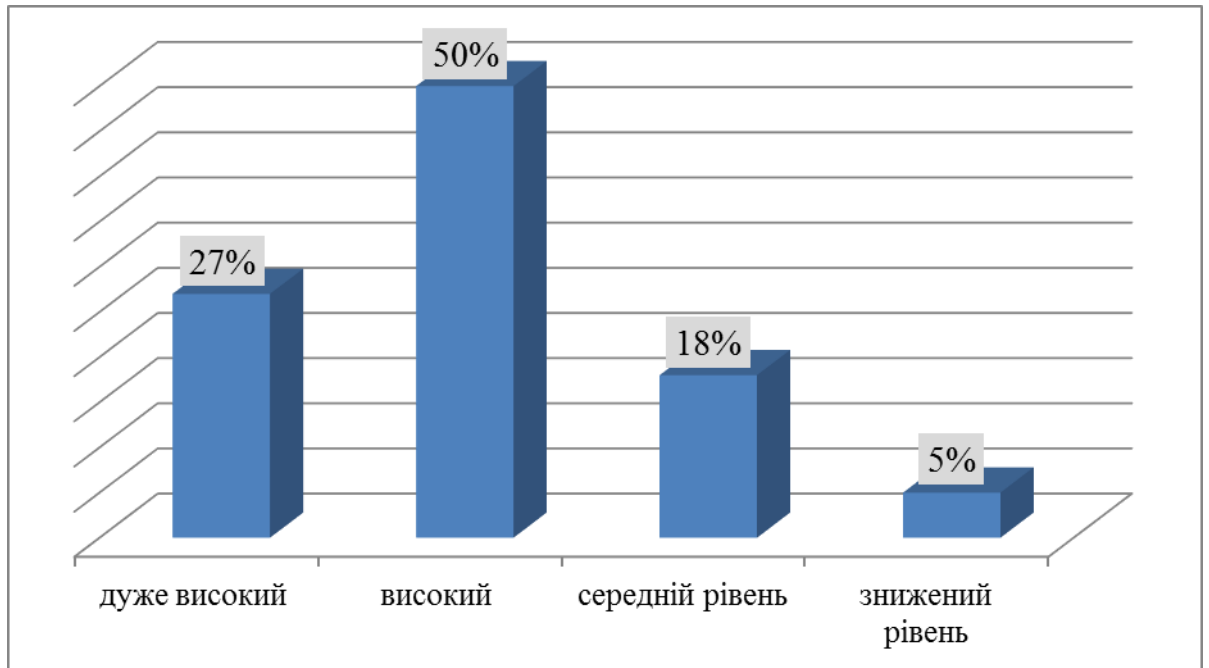
Таблиця 3

Результати повторного анкетування щодо оцінки шкільної мотивації навчання у школярів за методикою М.Р.Гінзбургана з української мови в позаурочній роботі

Кількість дітей	Сума балів	Рівень мотивації
1	44	1
2	33	2
3	48	1
4	26	3
5	35	2
6	32	3
7	39	2
8	46	1
9	36	2
10	40	2
11	41	1
12	23	4
13	35	2
14	20	4
15	27	3
16	47	1
17	35	2
18	42	1
19	37	2
20	38	2
21	28	3
22	34	2

Відповідно до отриманих даних таблиці 3, стає очевидним, що мотивація дітей до вивчення української мови в позаурочній діяльності (відвідування гуртку) суттєво підвищилась, так:

- дуже високий рівень мотивації навчання визначено у 6 осіб (27%);
- високий рівень мотивації навчання спостерігається у 11 учнів (50%);
- середній рівень характерний для 4 учнів (18%);
- знижений рівень мотивації навчання виявлено лише у 1 дитини (5%) (малюнок 3)

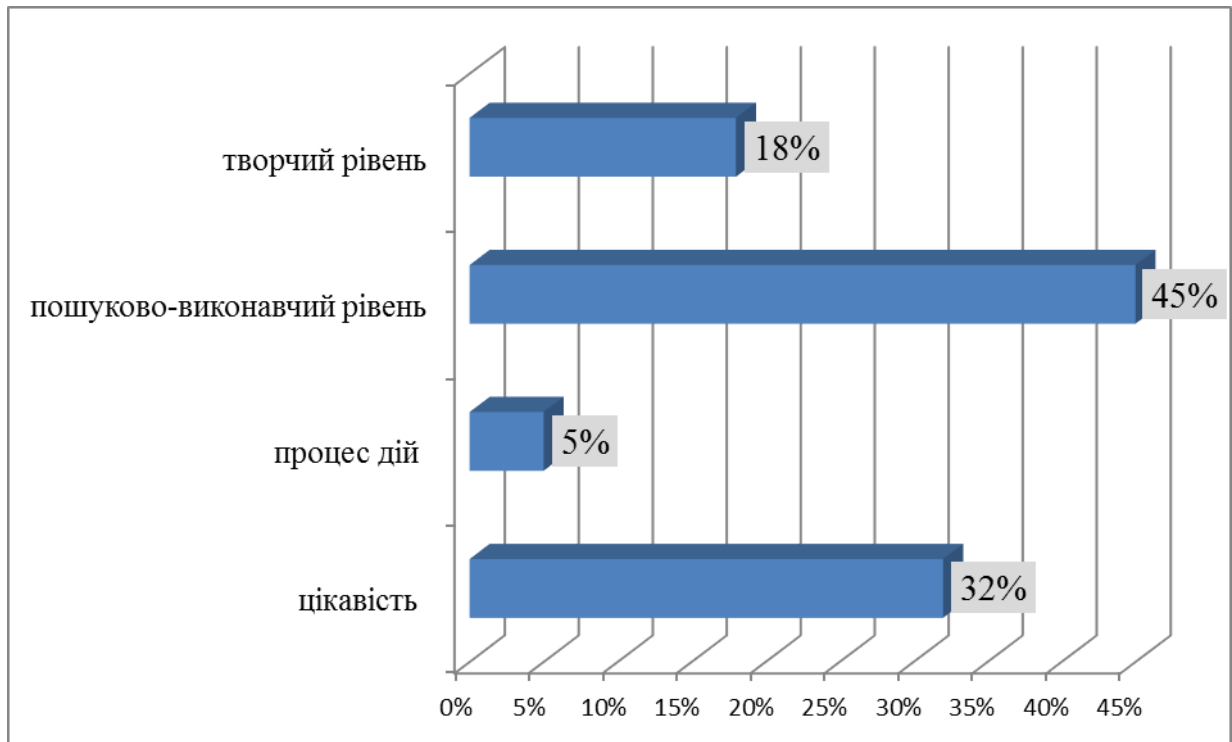


Діаграма 3. Рівні мотивації молодших школярів після проведення формуючого етапу дослідження

Що стосується переважаючого типу навчального мотиву. З усіх мотивів (навчальний мотив; соціальний мотив; позиційний мотив; оцінний мотив; ігровий мотив; зовнішній мотив) серед учнів даного класу переважають навчальний, позиційний, оцінний і зовнішній мотиви, тоді як соціальний і ігровий мотиви для учнів не є превалюючими, що свідчить про успішність навчання і ефективність освітнього процесу.

Наступним етапом нашого дослідження було повторне проведення тестування учнів за методикою «Діагностика характеру інтересу учнів до змістовної і процесуальної сторони навчання «Перелік улюблених занять» М.В. Матюхіної. На представленій нижче діаграмі 4 можна побачити суттєву динаміку мотивів у реалізації навчальної діяльності. Так, при повторній діагностиці, було визначено, що у більшості учнів сформувалась мотивація до отримання знань з української мови в позаурочній діяльності, про це свідчить те, що

більшість дітей надали перевагу пошуково-дослідницькій діяльності – 10 дітей (45%), отже цим дітям цікавий сам шлях добування знань, актуальний інтерес до цікавості спостерігається у 7 дітей (32%), творчий рівень виявлено у 4 дітей (18%) і цікавість до процесу дії спостерігається лише у 1 учня (5%). Таким чином, стає очевидним, що кількість дітей які зацікавились вивченням української мови в позаурочній діяльності суттєво збільшилась.



Діаграма 2. Характер інтересу учнів до змісту процесу навчання

Підводячи підсумки проведеного емпіричного дослідження, відзначимо, що в учнів п'ятого класу після відвідування гуртка з української мови показники мотивації до навчання суттєво підвищились, а також значно покращився рівень сформованості мовленнєвих знань, умінь і навичок.

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного теоретичного та експериментального дослідження з метою визначення ефективності реалізації позакласної роботи з української мови у Берегівському ліцеї ім. Габора Бетлена було визначено:

1. У сучасній системі освіти урок української мови і позакласна робота з цього предмета тісно пов'язані. Вони виступають як дві рівноправні та взаємодоповнені частини. Цікаво проведені уроки впливають на світоглядне сприйняття учнів та їхнє бажання більше вчитись, прагнути до кращого. Нерідко, вчитель звертається до пов'язаних з темою, що вивчається, фактів мови, які розглядались на тих чи інших позакласних заходах і навпаки.
2. На позакласних заняттях з мови, велику роль відіграє інформація та пропаганда. Учителі перш за все випускають спеціальні бюлетені, оформлюють куточки з мови, листки-інформації про деякі нові питання мовознавства, проводять виставки цікавих книг з мови, викликають у дітей інтерес до позакласної роботи.
3. Щоб досягти бажаного успіху на позакласних заняттях, вчителям слід підтримувати в учнів інтерес до навчання, зацікавлювати їх, підбадьорювати. Зацікавлювати школярів можна різними шляхами. Серед них чи не на першому місці стоїть розуміння учнями української мови, як обов'язкової складової для освіти й загального розвитку людини. Систематично практикуючи позаурочні заходи з мови та літератури, учитель дає можливість дітям пересвідчитись у практичній цінності даних занять, у позитивному впливі їх на знання й навички з літератури. Проводити позакласні заходи можна весело і цікаво. Наприклад: влаштовувати різні змагання, придумувати загадки, шаради, казки, ігри тощо. Всі вони ефективні лише тоді, коли дітлахи застосовують знання з мови та літератури, приурочені певній темі - темі позакласного заходу, на якому практикуються. Особливу увагу слід звернути на ігри. Вони бувають частиною позакласного заняття, але можуть використовуватись також як окремо спланований вид роботи.
4. Найбільш популярними формами позаурочної роботи з української мови є гурток і куточок української мови, регулярно випускається стінна газета, журнал. Також вчителі проводять епізодичні форми позаурочної роботи: олімпіади, тиждень або день української мови, ранки і вечори. екскурсії на радіостанцію, до редакції газети, у відділ древніх рукописів бібліотеки, а також кожного місяця проводяться конкурси, виставки.

5. Відповідно до результатів за методиками: Анкета «Вивчення мотивації навчання у школярів» М.Р. Гінзбурга та «Діагностика характеру інтересу учнів до змістовної і процесуальної сторони навчання «Перелік улюблених занять» М.В. Матюхіної, ми бачимо недостатній рівень мотивації до навчання з української мови в позаурочній роботі. Також, ми розуміємо що в учнів п'ятого класу рівень сформованості мовленнєвих знань, умінь і навичок – недостатній.
6. Відповідно до цього ми розробили та реалізували методику підвищення ефективності позаурочної роботи з української мови (відвідування гуртка). Робота в гуртку проводилась двічі на тиждень (по 45 хвилин кожне заняття) 3,5 місяці з дітьми 5 класу. Після участі дітей в роботі гуртка, було повторно проведено тестування і використовувались методики констатуючого етапу дослідження.
7. Також, варто відзначити, що на сьогодні в цілому існує проблема вивчення української мови та викладання українською окремих предметів у школах з угорською мовою навчання. Учні не завжди розуміють про що йде мова, плутають значення слів. Особливо слід звернути увагу на граматичну категорію роду та систему відмінювання. Учителі повинні зуміти пояснити, перекласти, складний для сприймання матеріал, а також допомогти школярам якщо ж виникають труднощі.

У зв'язку зі зростанням інноваційних технологій в освіті, пропонуємо продовжувати дане дослідження та використовувати його на практиці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аркушин Г.Л. На заняттях мовного гуртка. УМЛШ. – 2001. — №4. – с.62-65.
2. Белеля М. Позакласна робота з української мови в загальноосвітній школі. Лінгвістичні студії молодих дослідників: зб. наук. пр. учасників II Міжнар. наук. читань «Лінгвіст. студії молодих дослідників», присвяч. пам'яті проф. К. Ф. Шульжука (Рівне, 16–17 лют. 2012 р.). Рівне – Острог, 2012. Вип. 2. с. 164–166
3. Бех І.Д., Радул В. Педагогічна культура і розвиток соціальної зрілості особисті вчителя Наукові записки. Випуск 32. Ч.1. Серія «Педагогічні науки». – Кіровоград: РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 2001.
4. Бібліотека укр. усної нар. творчості: Дитячий фольклор. – К.: Дніпро, 2002.
5. Білоусенко П. І. Мовознавчі студії в школі. Запоріжжя, 2000.
6. Білоусова В.О. Теорія і методика гуманізації відносин старшокласників у позаурочній діяльності загальноосвітньої школи: Монографія. – К.: ІЗМН, 1997.
7. Благослови, Мати: Уроки укр. Народознавства в школі – К. Освіта, 2005 – с.190.
8. Бровко О. О., Горошкіна О. М., Нікітіна А. В., Порохня Л. В., Шестопалова Т. П. Позакласна робота з української мови і літератури: олімпіади, науково-дослідницька робота. Луганськ, 2005.
9. Венгерак Т. О. Система позакласної та виховної роботи. Світ виховання. 2010. № 1. с. 22–24.
10. Вульф Б.З., Поташник М.М. Организатор внеклассной и внешкольной воспитательной работы. – К.: Рад. школа, 2003.
11. Гальорка О.А. Виховна спрямованість позакл. роботи УМЛШ. – 2010. — №3. с.60-65.
12. Гамалій А.П. Ігри та цікаві вправи з рідної мови. – К. 2002.
13. Гончаренко С. У. Український педагогічний енциклопедичний словник / Семен Гончаренко. – Рівне : Волинські обереги, 2011. – 519 с.
14. Гра – драматизація як форма позакласної роботи .Ковалишина С. Рідна школа №10(жовтень) 2014.
15. Енциклопедія освіти / АПН України ; голов. ред. В. Г. Кремень ; [заст. голов. ред. О. Я. Савченко, В. П. Андрущенко ; відп. наук. секр. С. О. Сисоєва ; члени редкол.: І. Д. Бех, Н. М. Бібік, В. Ю. Биков та ін.]. – К. : Юрінком Інтер, 2008. – 1040 с.
16. Жила С. Уроки позакласного читання в системі літературної освіти старшокласників. Українська література в загальноосвітній школі. 2014. № 7–8. с. 48–53.

17. Життєва компетентність особистості: Науково-методичний посібник / За ред. Л.В.Сохань, І.Г.Єрмакова та ін. – К.: Богдана, 2003.
18. Запорожець О.В. Психологія. Підручник для дошкільних педагогічних училищ. – К.: Рад. Шк., 1967 –с.104.
19. Концепція позакласної виховної роботи в загально-освітній школі – К., 2011.
20. Кращі позакласні заходи з української мови та літератури. Випуск 1. / уклад. Є. І. Науменко. Х., 2012. 171 с.
21. Методика навчання української мови в середніх освітніх закладах / Колектив авторів за редакцією М. І. Пентилюк: М. І. Пентилюк, С. О. Караман, О. В. Караман, О. М. Горошкіна, З. П. Бакум, М. М. Баракнян, І. В. Гайдасенко, А. Г. Галетова, Т. В. Коршун, А. В. Нікітіна, Т. Г. Окуневич, О. М. Решитилова. – К. : Ленвіт, 2009. – 369 с.
22. Могила Н.М., Вовк І.М. Диференційовані завдання на уроках укр.. мови. Початкова школа. – 2009. — №2. – с.12-16.
23. Моргун В. „Розвиток інтелектуально-евристичних здібностей учня”. Психологічна підтримка творчості учня. К. „Редакції загально педагогічних газет”, 2003 с.4-6.
24. Національна школа в концепції Сергія Єфремова. Колоїз Ж. Журнал „Дивослов” К. „Освіта” №1, 2005, с.37.
25. Неліпа Т.П. О слово рідне, хто без тебе я... УМЛШ. – 2005. №1. – с.74-76.
26. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. – Львів : Українська Академія Друкарства; вид-во «Фенікс» при сприянні фонду «Відродження», 2004. – 42 с.
27. Основи психології і педагогіки. Навчальний посібник/ Р.К.Серьожнікова, Н.Д.Пархоменко, Л.С.Яковицька та ін.; — К., 2003.
28. Передрій Г. Р. Позакласна робота з української мови в 4-8 класах : Посібник для вчителів / Ганна Передрій. – Київ : Радянська школа, 1979. – с. 5.
29. Плиско К.М. Теорія і методика навчання української мови в середній школі. Харків, 2001.
30. Позакласна робота з англійської мови у початковій школі. О.С. Казачінер Харків. Видавнича група «Основа» 2010/
31. Психологія: Підручник/ Ю.Л.Трофімов, В.В.Рибалка, Я.А.Гончарук та ін.; — 2-ге вид., — К.: Либідь, 2000. – с.558.
32. Словник-довідник з української лінгводидактики : навчальний посібник / кол. авторів за ред. М. Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2003. – с. 102–103.
33. Соловей К. Л. Позакласна робота з української мови – важлива складова навчально-виховного процесу. Пріоритети філологічної освіти: матеріали Всеукр. студ. наук.-

- практ. конф. : зб. наук. пр. студ., магістрантів філол. спец. вищ. навч. закл. України й учнів від-ня філол. та мистецтвознав. Рівнен. Малої акад. наук. учн. молоді. Рівне – Острог, 2013. с. 49–51.
34. Стефанович Т. В. Веб-квест на уроках української словесності: (позакласна робота). Вивчаємо українську мову та літературу. 2013. № 14. с. 2–7
 35. Сухомлинский В.А. Сердце отдаю детям. – М. 2000.
 36. Сухомлинський В. О. Вибр. Твори у 5-ти т. / В.О.Сухомлинський. К. : Рад. шк., 1976. – Т. 2. – с.360
 37. Яворська С.Т. Становлення і розвиток методики навчання української мови в середній школі: У 2-х кн. / за ред. А.П.Загнітка. – Слов’янськ: ПП “Канцлер”, 2004. – Кн. 2 (30–90-і роки ХХ ст.). – 187 с
 38. Українська мова. 10–11 класи. Програма для профільного навчання учнів ЗНЗ. Філологічний напрям, профіль – українська філологія. Профільний рівень / Укладачі: Л. І. Мацько, О. М. Семенов. – К. : Грамота, 2011. – с. 74.
 39. Українська радянська енциклопедія. Т II. – К. : УРЕ, 1963. – С. 302
 40. Федоренко В. Л. Мовні цікавинки. Нестандартні дидактичні матеріали. Х., 2006.
 41. Формування комунікативної компетенції засобами позакласної роботи. Гуліда С. М. Англійська мова та література №27
 42. Методичні рекомендації щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами у закладах загальної середньої освіти – Режим доступу: <https://ru.osvita.ua>
 43. Проблема вивчення української мови – Режим доступу: <https://uzhgorod.net.ua>
 44. Вивчення української мови як іноземної угорцями Закарпаття: Типові граматичні помилки – Бойчук О.А., Ужгородський національний університет – Режим доступу: <https://molodyvcheny.in.ua>
 45. Сіранчук Н. М. Формування лексичної компетентності молодших школярів у руслі концепції розвивального навчання / Н. М. Сіранчук // Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Сер. : Педагогічні науки. - 2015. - Вип. 28. - с. 150-156. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vgnpu_2015_28_22
 46. Мізіна Т.М. Принципи організації позакласних заходів. – Режим доступу: <http://ref.a.ua/?id=291186>
 47. Програма роботи гуртка «Розумники та розумниці» – Штибіна Ірина Володимирівна – Режим доступу: <https://urok-ua.com>

48. Вікторина з української мови "Мова наша колискова" – Режим доступу: <https://naurok.com.ua>
49. Наша мова. Робота з дитячою книжкою. І. Січовик «Допиши віршика» – Режим доступу: <https://zubrila.com/>
50. Формування лексичної компетентності в учнів початкових класів на уроках української мови: Монографія. / Н. М. Сіранчук. – К. : «Центр учбової літератури», 2017. – 288 с. – Режим доступу: <https://core.ac.uk/download/pdf/154890755.pdf>
51. Анкета вивчення мотивації навчання школярів 4-7 класи (за методикою М.Р. Гінзбурга) – Режим доступу: <https://psi-school-one.at.ua>